

XV LETNIK
1934

MLADIKA

12

DRUŽINSKI LIST
S PODOBAMI

MLADIKA izhaja v Celju prvega dne vsakega meseca. Naročnina za Mladiko je letno Din 84—, s krojno priložnostno vred Din 100—. Da uprava ustreže najširšim slojem, sprejema naročnino tudi polletno (Din 42—) in četrtletno (Din 21—). V inozemstvu stane Din 100—, s krojno priložnostno Din 116—; v Ameriki dol. 2—, s krojno priložnostno dol. 2.40. Čekovni račun imamo za Jugoslavijo v Ljubljani št. 11.412 Družba sv. Mohorja, Celje, za Italijo v Trstu št. 11/1675, za Avstrijo na Dunaju D 160.150.

Naročnino in reklamacije je pošiljati na naslov: Uprava Mladike v Celju. — Reklamirati se more vsakikrat le zadnja številka.

Rokopisi naj se pošiljajo na naslov: dr. Jože Pogačnik, tehnični urednik publikacij Družbe sv. Mohorja, Ljubljana, Kolezijska 1, ali: Mladika, Ljubljana, poštni predal 337, telefon 3191.

Ugankarsko gradivo sprejema Janko Moder v Dolu pri Ljubljani. Na isti naslov je pošiljati tudi rešitve ugank.

V S E B I N A D E C E M B R S K E Š T E V I L K E

LEPOSLOVNI SPISI: Miklavž v vlaku (Janez Jalen) — Huda ura (France Bevk) — Judita (Janez Rožencvet)

PESMI: Cvetoči grobovi; Čudo ob zidu (Joža Vovk) — Življenje; Advent (Draga Krajnc) — Deklica moli (Vinko Žitnik) — Poznojesenske sanje (Vinko Beličič)

POLJUDNI SPISI: Plemkinja (Bogdan Kazak) — Iz zgodovine slovenskega cerkvenega slikarstva (France Stelè) — Mojdunaj (Anton Komar)

PISANO POLJE: Izumirajoči zober (Albin Zalaznik) — Bolgarski pregovori (I. P.) — K delom hrvatskih umetnikov (D.) — Nove knjige — O nekaterih jezikovnih grehih (Koštiál)

DRUŽINA: Zdravstvena vprašanja za družino in dom (dr. Malka Šimec) — Telesna vzgoja naše mladine (Drago Ulaga) — Kuharica (M. R.)

ZA KRATEK ČAS: Čarodejev kotiček in zabavne igre in uganke

SLIKE: Antun Augustinčič: Glava — Ivo Režek: Iz záhorske krčme — Marijan Trebše: Veliki dol — Gjuro Tiljak: Brušnik — A. Wildt: Sv. Lucija — Dana Pajničeva: Tihožitje — Iz cerkvenega slikarstva: Del votivne slike z Marijo na prestolu v Turnišču; Lastna podoba slikarja Janeza Akvile; Del slikarije Marije na prestolu, sv. Treh kraljev in sv. Nikolaja v Veleméru — Fotografije (Fr. Krašovec): Ledeno jutro; Miklavževi darovi — Marije zvoni — Iz Plečnikove šole: Oznanjenje — Zober (risba) — Dvoje vinjet

V O C E N O S M O P R E J E L I T E L E K N J I G E

Redne in izredne knjige Družbe sv. Mohorja:

Koledar za leto 1935.

Stiški svobodnjak. Ivan Zorec. Slovenskih večernic 87. zvezek.

Graničarji. Bogomir Magajna. Mohorjeva knjižnica 65.

Zgodovina slovenskega naroda. Dr. Josip Mal. 12. zvezek. Najnovejša doba.

Služabnik božji Anton Martin Slomšek, knezoškof lavantinski. Dr. Franc Kovačič. I. del.

Slovenski pregovori, prilike in reki. Zbrala Fran Kobek in Ivan Šašel. Mohorjeva knjižnica 72.

Hlačkova sestra. André Lichtenberger. Poslovenil Niko Kuret. Mohorjeva knjižnica 69.

Pastir z belo ptico. Joža Lovrenčič. Pravljica. Z risbami opremil Maksim Sedej. Mohorjeva knjižnica 64.

Življenje svetnikov, 10. zvezek. (Od 30. maja do 7. julija.)

Vtiski iz Konnersreutha. Češko napisal dr. Karel Kašpar, praški nadškof, prevedel Janez Oblak. Natisnila in založila Mohorjeva tiskarna v Celju 1934.

Koledar Cankarjeve družbe 1935.

Pod severnim nebom. Pavel Nizovoj. Cankarjeva družba 1935.

Splošna zgodovina socializma in socialnih bojev. Maks Beer. I. del: Stari vek. II. del: Srednji vek. Cankarjeva družba 1935. Vse te je tiskala Ljudska tiskarna v Mariboru.

Naš rod. V. letnik. Izdaja Jugoslovansko učiteljsko združenje (JUJ) — sekcija za Dravsko banovino. Uredil Josip Ribičič. — List ima mnogo sotrudnikov, med njimi najbolj odlične slovenske pisatelje in slikarje. Ilustrativni del je izredno bogat, kar je za mladinski list najbolj potrebna stvar. Glavno, celotno povest je v tem letniku pisala Krista Hafnerjeva (Simnov Lipe). List, ki izhaja v 21.500 izvodih, je pač najkrepkejši in najbogatejši slovenski mladinski list.

Po valovih Donave široke... Ivan Vuk. Beleške iz popotnega dnevnika. Založba revije »Naša pota« v Ljubljani 1934.

Preproste pesmi. Mile Klopčič. Slovenske poti XIV. Tiskovna zadruga v Ljubljani 1934. Litografije izdelal Franc Mihelič.

Frana Erjavca Zbrano delo. Uredil Anton Slodnjak. II. zvezek. Založila Jugoslovanska knjigarna 1934.

MLADIKA

LETNIK XV = 12 = LETO 1934

MIKLAVŽ V VLAKU

Janez Jalen

Z visokih lokomotiv so se brezbrizno ozirali strojniki v vrvež ljudi na peronu. Radi bi že odpeljali. Pa kaj! Že od jutra naprej vlaki niso več vozili redno. Kakor drugekrat, bo tudi to pot treba pač potrpeti.

Pavla pa se ni tako lahko vdala. Vsa nestrpna je sedela tik ob oknu v tretjem razredu. Venomer je dvigala roko in pogledovala na uro, pripeto v zapestje. Pa če bi jo kdo vprašal, koliko je prav za prav ura, bi ne vedela do minute natančno povedati. Blesteče se zlato je vselej speljalo njene misli skoraj za pol leta nazaj...

Z otroki se je takrat sončila ob morju v Dalmaciji. Anton, njen mož, tatek, se je bil pa odpeljal na sever, v sredo mrzlih celin, da bi čimveč vedel povedati mladim fantom, bodočim inženirjem, o strojih.

Lepo je bilo tiste dni. Ne toliko zavoljo morja in sonca in zdravja, predvsem zato, ker se Anton noben dan ni pozabil oglasiti. Če ni utegnil napisati pisma, jim je pa prav gotovo vsaj na razglednici poslal pozdrave.

Kar hipoma je pa utihnil.

Kaj je tisti teden Pavla pretrpela!

Najtežje je bilo vsak dan znova lagati otrokom, da jih tatek pozdravlja, vprašuje zanje in naroča, naj bodo pridni.

»Kaj se je res tako zelo v stroje zamislil? Morda se nas je naveličal? Morebiti pa...? Ne, ne...«

Pavla se je z vso silo otepala sumničenja.

Pa se je razvedelo, da priplovejo v pristanišče mogočne barke. Vse hiše so razobesile zastave. Vse je drlo na pomole. Pavli se pa kar nič ni ljubilo.

V dnu ladje takega brodovja, ves črn od premoga in tako zamazan od olja, da je komaj sapo lovil, se je včasih vozil tudi Anton, njen fant. Pa takrat jih niso pozdravljali z zastavami. Na vseh

koncih in krajih je prežala smrt nanje. Bila je vojska.

Zaklenjen v pekel ladje se tedne in tedne ni oglašil. Pa nikoli ni tožil. Miloval je celó svojo Pavlo, ki je morala sto in petnajstim otrokom ubijati v mlade glave i in u in vse drugo in povrh še prepevati z njimi: »Ajmo, ajmo, vinarje zbirajmo.«

»O, kako je bilo takrat bridko lepo.«

Pavla je spet pogledala na uro.

Prav takrat kakor tisto brodovje v onih počitnicah se je tudi Anton pripeljal. Kakor bi ga bil vrgel val morja na suho, je kar hipoma stal pred njo na pomolu. Preden se je utegnila začuditi, jo je že poljubil in povedal več, kakor bi ji mogel napisati v treh dolgih pismih.

»Le kako sem mogla en sam trenotek podvomiti o njem?«

Ko se je opravičeval, da ni mogel z morja pisati, je bila Pavla tako razmišljena, da jo je Anton nekajkrat začuden pogledal. Nehote je Pavli prišlo na misel:

»Morda tudi on dvomi o meni. Saj čudno bi ne bilo, ko se tako vedem.«

Naprej ni utegnila modrovati. Anton je ujel njeno roko in ji stisnil v dlan prav to zlato urico, na katero sedaj pogleduje:

»Da boš imela spomin na nova dognanja svojega moža...« je rekel in se veselo nasmejal. —

Spet je Pavla pogledala na uro. Pa vlak ni hotel pretegniti. Saj mudilo se ji ni nikamor, le rada bi bila že na Gorenjskem, kjer se gore v novem snegu in soncu blesté, kakor ji je pisala sestra Francka.

Pavlo je bila megla zadnjih dni tako utrudila, da se je za vsak prazni nič razburjala. Celó Mirko, najmlajši njen fantek, jo je bil vznejevoljil. Pa ga ima tako rada, da se nikdar ne naveliča odgovarjati mu na neprestana vprašanja.

Včeraj pa, z Nežiko sta ravno kuhali kosilo, je otrok kar na lepem pustil igrače, jo pocukal za bel predpasnik in poklical:

»Mama!«

»Kaj je, srček?«

»Ali je danes že dan?«

»Že davno.«

»Kaj pa je to, davno?«

»To se pravi: Ko si ti še spal, smo že pogasili luči.«

Mirko je malo pomislil in hitel naprej vpraševati:

»Mama! Zakaj pa podnevi ne goré lučke?«

»Zato, ker nam sveti sonce.«

Fantek je stekel na balkon in se hitro vrnil.

»Mama! Jaz nikjer ne vidim sonca. Zakaj ga ne vidim?«

»Zato, ker je megla.«

»Zakaj pa je megla?«

Pavli se ni ljubilo več misliti in odgovarjati. Rezko je zavrnila otroka:

»Zato, ker ima mačka petó.«

Mirko je začuden gledal mamico:

»Petó? Petó? Mama! Kaj pa je to, petó?«

»Igraj se in tiho bodi!«

Otrok pa ni strpel. Kaj kmalu je začel spet spraševati: Zakaj, pa zakaj in zakaj.

Pavlo je minila potrpežljivost. Postavila je otroka v kot. V mrivo steno je moral gledati. Pritajen jok jo je spomnil, da ni prav ravnala. Saj je bil fantek ves kakor Anton, ki hoče vsaki stvari poiskati »zakaj«.

S poljubi je umirila svojega ljubljénčka in sklenila, da se za dan, dva umakne iz dušé megle v jasno sonce pod zasnežene gore. Zavedela se je, da ne zna biti svojim najbližjim nič več pravična.

»Oh, ta megla. Le kaj tako dolgo čakamo?«

Zunaj so še vedno stroji puhali oblake sopare v gosto meglo in čakali in čakali.

V drugem kotu voza se je začela zavoljo zamude vznemirjati gruča žensk. Le eni se ni nikamor mudilo. Hitela je plesti jopico.

»Doma se moram skrivati pred Marico. Imamo pa samo eno sobo. Pa ne maram, da bi otrok prežgodaj zvedel, kaj mu bo prinesel Miklavž. Naj ima veselje. Ko doraste, ga bo malo užila.«

Vlak je potegnil.

Takoj je postalo v vozu bolj kratkočasno. Drug drugemu so pripovedovali, kaj bo njihovim otrokom prinesel Miklavž. Pavla je morala občudovati iznajdljivost mater, kako znajo tudi iz nič razveseliti otroke. Kar skoraj sram jo je bilo. Njej ni bilo treba nikoli razmišljati, kje bo prihranila strošek za miklavževino. Zato je dovolj skrbel Anton. Samo, katerih igrač bodo najbolj veseli, je morala vsako leto sproti preudarjati.

Začutila je, da njena žrtev v primeri s temi materami ni kaj prida vredna. Pa bi vendar prav letos tako rada nekaj prav posebnega naklonila otrokom za Miklavža.

Vlak je sopihal skozi vlažno meglo, se ustavljaj in se zopet v sunkih poganjal naprej. Ljudje so izstopali in na njih mesta so stopali drugi. Pogovor pa se je venomer razpletal okrog miklavževine.

Pred Otočami so zavozili v jasnino. Pavli se je zablestel zvonik Matere božje na Brezjah. Takrat se je spomnila in zaprosila:

»Ljuba Mati božja! Tako mi izprosi. Čim največ trpljenja, ki čaka moje otroke, naj Bog naloži na moje rame. Njim pa naj se kar moč dobro godi.«

Vlak je zropotal čez Savo, se pogreznil v temo predora in prihropel pod Vrbo na razgledno ravnino. V večerni zarji se je zlatil sneg na vrhovih gorá. Pavli je bilo tako dobro. Svoje prošnje pod Brezjami kar ni mogla pozabiti. Lepšega darila si pač ni mogla izmisliti otrokom za Miklavža.

Kakor bi bili otroci slutili, kako jih je prav iz svojega srca mamica obdarovala za Miklavža, se niso nič kaj prida razveselili nakupljene miklavževine. Tudi Anton se je le narejal veselega, v resnici ga je pa nekaj bolelo. Le kaj? Ko sta ostala sama, je žalosten vprašal Pavlo:

»Mama! Zakaj pa letos meni ni Miklavž nič prinesel?«

»Oprosti, Anton! Saj sem mislila. Pa sem potem na Gorenjskem pozabila.«

Sam zlomek vedi, zakaj se je po tistem Miklavžu začelo vse tako čudno obračati, da sta se Pavla in Anton ločila. Sam zlomek vedi! Sama ni sta vedela povedati zakaj. Ne Pavla in ne Anton. V tistih dneh razburjenja je Pavla na svojo prošnjo do Matere božje na Brezjah čisto pozabila.

Čez dve leti je Pavla vprašala svojega najmlajšega:

»Mirko! Kaj naj ti pa letos prinese Miklavž?«

»Mamica! Jaz mu bom pisal, naj mi atka prinese.«

Pavla je otroka poljubila. Spomnila se je svoje prošnje. Dolgo si je brisala solze. Potem sta pa z Mirkom svetemu Miklavžu v nebesa pisala, naj jima prinese atka.

Na svetega Miklavža zjutraj so otroci šele na poziv mamice smeli iz spalnice. Kakor ukopani so obstali med vrati. Poleg mize, bogato obložene z darovi, je stal atek.

»Aatek!«

Mirko se je prvi vzpel v njegovo naročje.

Ledeno jutro. (Fot. Fr. Krašovec.)

H U D A U R A

France Bevk

23.

Mohor je bil že daleč na klancu, ko se mu je zazdelo, da hodi nekdo za njim. Mati? Postal je in okrenil glavo. Prisluškoval je napeto, do bolečine, da je slišal razbijanje krvi v sencih. V sapi je kdaj pa kdaj zašumelo listje, rahlo je udarilo drugo ob drugo. Na vrtu je curek vode pel v korito.

»Matil!« je poklical.

Nihče se mu ni oglasil, bilo je vse tiho. Znova je hitel dalje. Nalašč je glasno razbijal z nogami, trkljal s palico, da je nato zvijačno nenedoma postal in potihnil. Zdelo se mu je, da je udaril še en tuj korak in na mah potišal. Nič več.

Morda se je motil in je slišal le odmev svojega koraka. Kadar je bil razburjen, so ga večkrat varali čuti, najbrž tudi ta večer. Četudi se je bil prej matere razveselil, bi zdaj ne maral, da bi hodila ko senca za njim. Notranjost mu je mamilo nekaj močnejšega od ljubezni do matere. Zavedal se je, kaj hoče, toda najprej je hotel biti sam s seboj. Duša mu je bila razburkana ko vodna gladina.

Ni se več ustavljal ne prisluškoval. Ob Mlakarjevi hiši je zaslišal renčanje psa. Predramil se je. Ves čas ni prav mislil, kod hodi. Nič več se ni čudil, da je vselej z nekim posebnim čutom izvohal bližino človeka. Tudi tedaj je čutil, da nekdo stoji na pragu hiše in si ne upa dihati.

»Jerica?« je vprašal.

Dekle se mu je plaho oglasilo. Še zmeraj je čakalo na gospodarja, ki se še ni bil vrnil od Slivarja.

»Prinesi mi harmoniko!« jo je poprosil.

Ko mu je obešala jermen čez ramo, so se ga narahlo, na dolgo doteknili njeni suhljati, mrzli prsti.

»Kam greš zdaj ponoči?« ga je vprašala.

Njen šepetajoči glas je bil vroč; zdelo se je, da ga vabi k sebi. Trepetala je, ne le zaradi tega, ker jo je bilo strah v temni noči, ne le zaradi fantove bližine, ampak iz podmolke bojazni za Mohorja.

»Je že dobro, Jerica,« je govoril z glasom, ki je izražal hkrati dobrohotnost in rahlo nejevoljo. »Je že dobro. Lahko noč!«

Zdelo se je, da beži od nje. In vendar mu je bilo ob njeni besedi in v njeni bližini tako dobro kot malo prej, ko je bil našel mater ob koritu. Če bi ga ne bilo vsega prevzelo nekaj drugega,

bi bil siopil k dekletu in se dal božati. Žejalo ga je po neznosti. Toda zdelo se mu je, da bi se bil ob prvem božljaju globoko zasmilil samemu sebi in se razjokal.

Hodil je naglo in prisluškoval renčanju psa, ki se mu je izgubljalo za hrbtom. Ko se mu je zdelo, da je dovolj daleč od hiše, je obesil palico na roko in zgrabil za harmoniko. Zaječala je, kriknila, že so mu omahnile roke. »Pri Slivarju leži mrlič,« mu je rekla mati. Poleg tega se je zbal glasu, kakor da je vedel, da se mu izpod prstov ne bo izvila melodija. Kaj? Ljudje se varajo, ko mislijo, da je godba le za radost in za ples. V zavodu je poznal slepca, ki je vsak dan preklinjal na svoje godalo. Lahko bi bil tudi molil. On je pogosto jokal na svojo harmoniko. Včasih se mu je ob njenih glasovih odpirala notranjost in mu kazala svoja čuda in skrivnosti. Tisti večer mu je bilo do joka. In do vsega, kar ni mogoče izraziti s človeškimi glasovi.

S palico je otipal razpotje. Kolovoz, ki je vodil na desno, je šel proti Groharju in proti fari. Sedel je na nizek, mahovit zid, ki je ločil klanec od polja. Tedaj so mu prsti zaplesali po gumbih, harmonika je zapela. Toda igral je tiho, tihceno, komaj slišno, saj je tisto pot igral le zase, ne za druge. Biló mu je dovolj glasno, saj so mu glasovi prihajali iz srca in mu znova legali na dušo. Melodija je bila ko dolgo zadrževane solze, ki tečejo, tečejo in jih nič ne more ustaviti. Zvoki so se pretakali in se mu križali ko občutki in misli. Čarali so mu žive podobe pred mrtve oči, ga objemali, božali in topli. Bil je ves pogreznjen vase, v neko poslednjo misel, ki mu še ni bila do konca dozorela. Spomin na Rozalko se mu je strnil v senco, bolel ga je le še podmolklo, četudi, to je čutil, mu bo vedno ostal v duši. Prsti so se kdaj pa kdaj gumbov komaj doteknili, med glasovi je nastala vrzel. Iz nje se je prikazal materin obraz, kakor da bedi nad njim, že je ugasnil. Življenje je ležalo pred njim kot pokrajina, preko katere mu je s pesmijo in jokom hitela duša. In nato tema, tema, tema. Ni vedel, čemu ta žrtev, kakor premnogi niso vedeli, čemu so umrli. In vse za smešno ceno srebrne svetinje in invalidnine. Kakor da je dovolj za človeka, če sedi v mraku in žre kot živina.

»Prekleti, prekleti, prekleti!« je zavpila harmonika. In je znova potišala, kakor da prisluškuje trpljenju vseh tistih let. Živeti zase in za druge? Ustvarjati? Ali se ni oklenil ljubezni z vso strastjo le iz želje, da bi imelo njegovo življenje neki zmisel? So stvari, ki jih drugim ni treba razmišljati. Tudi on jih ni domislil, dotrpel jih je. Težko

zanj, ki je ljubil življenje kot tovariš, katerega je videl umirati na bojišču in so mu ob smrtni uri vrele solze po licih.

»Bog, Bog, Bog!« mu je ječalo izpod prstov. Bilo mu je težko, biti dober in vdan, ko ga je tema vsak dan spominjala na črno krivico. Le včasih, v svetlih trenutkih materine besede in molitve je bilo to lahko. In še takrat le za nekaj trenutkov, morda le za nekaj ur. Privil je harmoniko tesno k sebi, kakor da prisluškuje v tiste temne globine svoje duše, iz katerih so vstajale črne misli. Maščevanje nad Pavletom... Želja, da bi videl Rozalko vso nesrečno, v solzah... Beg radi groze, ki je izvirala iz slutnje, da se bo to res zgodilo...

»Mati!« je vzdihnilo iz glasov. In: »Tine!« Harmonika se je zgrozila in plaho ječala, stokala in se zvijala. Tine! Bilo je, kakor da prihaja topel klic iz srca in pada z glasovi v mrak. Misel, ki se mu je, ko se je z materjo vračal domov, le plaha prikazovala, ga je zdaj vsega napolnila. Dolgo se je boril z njo, jo odganjal, a vedno znova mu je legala na dušo.

Nenadoma so mu roke omahnile, harmonika mu je padla na kolena in utihnila. Kdo je ubijavec? V prsih mu je zastokalo, jek je bil kot odgovor na vprašanje. Telo se mu je zlomilo pod tem spoznanjem, iz katerega mu je vstajala neka druga misel, majhna ko iskrica, še vse premajhna, da bi mu mogla zagoreti s plamenom.

Tedaj je zaslišal glas zvončka in korake, ki so mu prihajali vedno bliže. Zdrznil se je in poposlušnil. Čez nekaj trenutkov se je spustil na kolena.

»Hvaljen bodi Jezus Kristus!«

»Na veke, amen!« mu je odzdravil župnik.

Nato so šli koraki mimo, glas zvončka mimo, se oddaljevali v noči. Pavletu so nesli sveto popotnico. Prepozno. Mohor se ni spomnil, da bi jim bil to povedal, preveč je bil pogreznjen vase. Zvončkljanje je bilo že zdavnaj utihnilo, ko je še vedno klečal in se trkal na prsi, kakor da se obtožuje velike krivde.

Zavedel se je in se dvignil, si potegnil z roko preko čela. Bil je izmučen. Toda ni ga gnalo domov. Tista druga misel, ki mu je bila ko iskra obležala v duši, se mu je razgorela... Pobral je palico in tipal po poti proti Groharju.

24.

Bilo je že proti jutru, ko je Mohor naglo in odločno stopil v Groharjevo hišo. Obstal je za vrati, obraz se mu je obračal v polkrogu; zdelo se je, da prisluškuje. Pred hišo stojé ni slišal go-

vorjenja skozi okna. Vendar je čutil, da gori luč, v kateri je narahlo cvililo, in da sedijo ljudje ob stenah. Zrak je dišal po tobakovem dimu in po potu. Na steni je komaj slišno tekla ura.

»Dober večer!« je pozdravil.

Odzdravilo mu je nerazločno mrmranje nekaterih glasov. Grohar je bil ob Mohorjevem prihodu obstal pri peči, zdaj je zopet meril izbo.

Slepec je šel naravnost k mizi; skoraj bi bil sedel na Blaža, ki se mu je umaknil. Harmoniko in palico je vrgel po klopi, nato si je segel z roko na čelo in se oprl na komolce.

Zmučenost ga je bila nekoliko popustila; saj so ga bile zmučile le zmedene misli in občutki, a zdaj je bilo do konca jasno v njem. Navzočni so z začudenimi pogledi strmeli vanj. Ne le zaradi tega, ker je vstopil ob taki uri, zdel se jim je nenavaden. Bil je shujšan v obraz, kakor da ni preteklo le nekaj ur, odkar so ga zadnjič videli. Lasje so mu razmršeni padali na čelo; oči, s katerimi je brezizrazno lovil po sobi, so imele čuden blesk.

»Kaj pa ti, Mohor?«

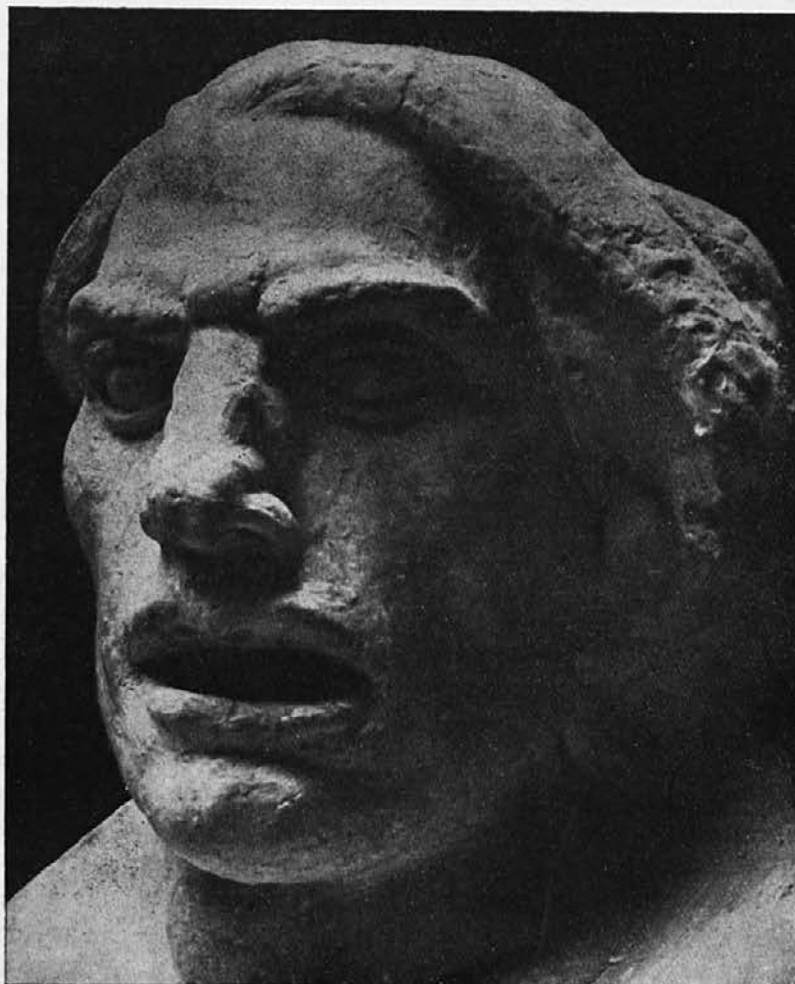
Fant se je zdrznil, kakor da se je prestrašil nenadnega glasu.

»Nič.« si je popravil klobuk na tilnik. »Ste še vedno pokonci?«

»Še vedno.« je pritrdil Grohar. »Ko se stori dan, nas še čaka neka pot.«

Grohar je pogledal Tineta, ki je sedel ob vratih na klopi. Ta se nič ni branil vstopiti; odkar je sedel, se ni premaknil. Za njimi je bila prišla novica, da je Pavle že umrl. Potrla jih je in jih navdala z mržnjo do ubijavca. Tega pogledi niso skrivali. Tine se sprva ni zmenil za to. Novica je bila zadela tudi njega. Bil je ves otopel. Tedaj se je do konca zavedel dejanja in vseh njegovih posledic. Telo se mu je lomilo pod težkimi mislimi. Le polagoma se je prebujal iz otopelosti. Ujel je hude poglede, bojeval se med stritostjo in prirojeno upornostjo. Že večkrat se je hotel dvigniti in oditi, a ni imel poguma, ni našel vzroka. Ves čas ni nikdo spregovoril z njim. Zdaj, ko je slišal Groharja, je dvignil glavo, poblisknile so se mu oči.

»Kakšna pot?« je vprašal rezko. »Če bo treba kam iti, bom že sam našel.« Pomislil je, čemu je sploh stopil v tisto hišo. »Kako je bilo, se bo šele izkazalo,« ni hotel lagati, a se je upiral njihovim mislim. »Ali me je mar kdo videl?«

Antun Augustinčić: Glava. (S spomenika padlih v Kragujevcu.)

Nihče mu ni odgovoril; na obraze jim je legla očitna nejevolja. Četudi še ni odkrito priznal, je njegovo vedenje jasno kazalo, kdo je krivec, a zdaj jih hoče imeti za norca.

Ko je bil Mohor zaslišal Tineta, je s sunkom dvignil glavo. Ves čas je mislil, kje neki je, če je sploh v hiši; ni se upal vprašati. Tedaj se mu je obraz uprl v tisto smer, proti vratom. Zdelo se mu je, da vidi Tineta pred seboj, četudi si ga nikoli ni mogel prav predstavljati. Z besedami, ki jih je bil izgovoril, mu je prišel naproti; saj bi sicer ne vedel, kako naj začne.

»Saj ga res ni on,« je izrekel počasi, kakor da se mu stežka trga glas iz grla.

Navzočni so se vsi hkrati zavzeli in se ozrli po slepcu. Tudi Tine je bil zazijal in kakor brez sape zastrmel v tovariša. Da, zelo se je začudil; iznenada ga je iztrgalo iz temnih misli in občutkov. Mohor pa je bil za trenotek uprl obraz v mizo; nato si je z roko segel na čelo, kot da si briše mrzel pot.

»Kdo pa ga je?« je Grohar prekinil molk.

»Jaz sem ga.«

To je izrekel hripavo, odsekano in položil roko na mizo. Bilo je videti, da ga je priznanje stalo obilo truda in muk. Zdelo se je, da se je za trenotek zrušil sam vase.

Besede niso napravile tistega vtisa, kakor je pričakoval. Gledali so ga, vpraševali z očmi, če je znorel. Na norčevanje niso mogli misliti. Le prav narahlo se jim je posvetilo, da je morda tudi to mogoče; tako narahlo, da se je komaj doteknilo njihove zavesti. Pogledali so Tineta.

Fant se je bil na Mohorjeve besede predramil do poslednjega vlakenca. Telo je bil nagnil naprej, oči se mu niso premaknile od slepca, ki se je držal, kakor da napeto prisluškuje nekim daljnim glasovom. Tineta je bila še pred minutami obšla taka groza pred posledicami, da je bil sklenil vse zatajiti. Mohorjevo lažno priznanje pa ga je tako prevzelo, da mu je na mah ugasnila vsaka taka misel; ostalo mu je le golo začudenje.

V splošni tišini se je nenadoma dvignil s klopi in stopil do Mohorja. Bilo je, kakor da mu je od uboja šele v tistem trenotku docela oživel telo in duša. Sklonil se je in pozorno gledal tovariša v obraz, ki je bil, kakor da so mu ohlapnile vse poteze, ki pa vendar odražajo strastno odločnost.

»Mohor!« ga je poklical, kakor da ima pred seboj mesečnika, ki ga prebuja. »Mohor, kaj govoriš?«

Slepec je dvignil obraz. Mrtve oči so mu zastremele mimo Tineta v peč.

»Pusti me,« je spregovoril z zamolklim glasom; bilo je kazno, da mu je duh odsoten. Z roko je napravil odločno kretnjo, kakor da noče, da se kdo vtika v njegove reči. »Saj ste sami pravili,« je rekel z rahlim očitkom, »da sem bil jaz vzel nož z mize.«

Možje se niso premaknili, zdaj pa zdaj so se jim srečale le oči. Dà, res, to so govorili. Toda kljub temu in kljub priznanju, ki ga od Tineta še niso slišali, niso ne mogli ne hoteli verjeti. Zdaj manj kot v prvem trenotku.

»Nož si res vzel z mize,« je Lovrenc čutil, kako se mu trga glas. »Videl sem te. Kar je res, ni da bi tajil.«

»No, vidite!« se je s kratkim, grenkim, nenaravnim smehom izvilo iz Mohorja.

»To ni nič!« je Blaž zamahnil z roko. »Saj nož smo imeli vsi v rokah.«

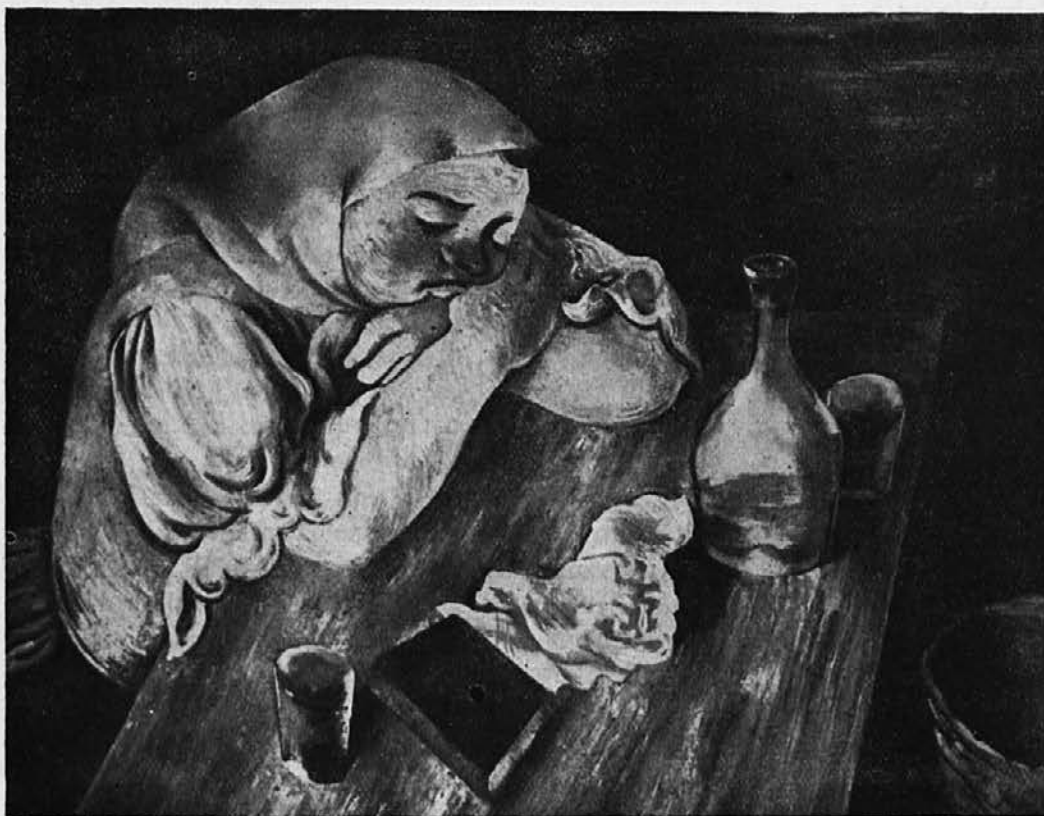
»Pa zakaj bi ga bil?« je Grohar pristopil k slepcu.

Mohor mu ni odgovoril, obraz mu je nepremično strmel nekam v mizo, nemirno si je lomil prste.

Šele ko je Grohar zopet stopil k peči, je počasi dvignil glavo; zdelo se je, da se blede obličje, ki se je v polkrogu obračalo po izbi, nečemu čudi.

Ko je bil v prepričanju, da je on pravi krivec, sklenil, da bo vzel krivdo nase, je mislil, da bo to lahko. Nič lažjega nego to. Poreče, da je on zabodel Pavleta, in konec. Tine bo molčal in mu bo hvaležen. Spoznal je, da mu ne morejo, da mu nočejo verjeti. In bi mu najbrž tudi ne verjeli, če bi bil on dejanski krivec. Ali je mar res tako beden, da še hudodelec ne more biti? Oster nasmeh, bil je podoben posmehu, se mu je zarezal v lica.

Tine je bil od zavzetja pozabil nase. Od trenotka, ko sta tisti večer sedela na zidu pred Mlakarjevo hišo in so ju razganjala ista

Ivo Režek: Iz zágorske krčme. (Odlomek.)

čuvstva sovraštva in ljubezni, mu je bil ta fant bližji kot vse na svetu. Tu pa pride in trdi nekaj, o čemer je določno vedel, da ni resnica. V tistem trenutku se mu niti malo ni porajalo vprašanje, čemu Mohor to dela. Bilo mu je, kakor da ima pred seboj otroka, ki blede v sanjah, morda v blaznih sanjah. Ni ga nehal gledati v obraz, ki je bil, kakor da so ga spačile neke notranje bolečine. Pri tem mu je čudno leglo v srce, bilo mu je žal za tega človeka, četudi ga je še prejšnjega dne rahlo mrzil zaradi Zalke.

»Mohor,« je silil vanj, »ali si norec? Kaj govoriš? Jaz sem ga,« si je položil roko na prsi: ni se zavedal, da s tem pred vsemi priznava dejanje. »Jaz sem ga, ti si mi samo nož porinil v škorenj... Ali se spominjaš?«

Slepčeve mrtve oči so se uprle v Tineta tako prodirno, kakor da so spregledale.

»Ali bi ga bil,« je vprašal pridušeno, »če bi ti ne bil dal noža?«

Zdelo se je, da je vse položil v tisto vprašanje. To ni bil zgolj glas, niso bile zgolj besede, bilo je dosti več. Obraz mu je bil nepremičen, kakor da ga ne misli zgeniti, dokler ne dobi odgovora.

Tine se je naglo zravnal. Bile so prve besede, ki so se ga globoko dojmile. Znova se je zavedel samega sebe. Tedaj šele se mu je porodilo vprašanje: čemu Mohor prevzema vso krivdo? Le če bi bil isto pretrpel v sebi kot Mohor, bi si bil znal odgovoriti. Toda začutil je vendar tako razločno, da ga je zasekalo v duši. Prej je v mislih zaman iskal, da bi odvalil vsaj delec krivde na koga drugega in se olajšal. Mislil je na Zalko, tudi na Pavleta, le na Mohorja ni pomislil niti za trenotek. Zdaj mu je bila iznenada jasna njegova so-krivda. Iz strahu pred posledicami, ki so mu znova stopile pred oči, ga je obšel srd nanj, četudi se mu je smilil, a saj se je zasmilil tudi sam sebi.

»O, ti, ti,« je stisnil pesti in v burnem navalu občutkov nabijal Mohorja po ramenih. »Vidiš, kaj se je zgodilo... zakaj si le mogel...« je jecljal in stiskal zobe. »Zdaj pa molči, molči, hudič, ne govóri tega! Ti! Ti!«

Mohor se ni nič branil. Sključil se je, zaprl veke, stiskal čeljusti in držal udarce, ki niso bili trdi. Če bi tudi bili, bi ne bil jeknil, ne se umaknil, kot da so mu v olajšanje.

Navzočni so bili za minuto ko okameneli; nato je Blaž zgrabil Tineta in ga pahnil, da se je opotekel proti peči. Tedaj se je dvignil tudi Mohor, stegnil roke predse in zaplaval po izbi. Sprva se je zdelo, da išče Tineta, nato da hoče v zarjo, ki je že silila skozi okna. Omahnil je in se, preden so ga utegnili prestreči, zgrudil na pod... Pošle so mu telesne in dušne moči.

* * *

Sonce še ni bilo prekoračilo tretjine neba, ko se je na klancu razlegnil jok. Med dolgim, z mahom poraslim zidom in med grapo, v kateri je curljala umazana voda in so jo obraščali trši, sta korakala dva orožnika, a med njima Tine z globoko sklonjeno glavo in rokami prekrižanimi na hrbtu. Kazno je bilo, da se bridko sramuje, ali da so vsega sključile težke misli, ki jih nikoli ne bo mogel domisliti do konca. Za njim se je opotekala mati in jokala tako glasno, kakor da hoče s tem izbrisati vse, kar se je bilo zgodilo. Zdelo se je, da se fant venomer zdriza zaradi materinega joka, a ga vendar prenaša za pokoro.

Šele ko so dospeli do laza, odkoder se je pot cepila v dolino, se je nenadoma okrenil.

Marijan Trebše: Veliki dol.

»Mati, domov pojdite,« je rekel mračno.

Žena je utihnila, s silo zadrževala jok, ki ji je v sunkih stresal telo. Dala mu je roko, ga pogledala, nato se je tiho okrenila in se tiho joka-joča v predpasnik vračala domov.

Nekaj minut pozneje so se prikazali na klancu možje z nosili. Na njih je ležal Mohor, povezan, zagrnjen do izmučenega obraza. Oči so mu bile zaprte, telo mu je kdaj pa kdaj zadrhtelo, iz ust se mu je izvilo kot otroku, ki joče v sanjah. Za njimi je pobirala stopinje mati, vsa sključena, vsa trepetajoča, pogreznjena v skrb in žalost. Jokala je tako tiho, tihceno, da ni bilo slišati niti najmanjšega vzdihla. Bala se je jokati na glas, da ne bi vznemirila sina.

Zgoraj na bregu, pred hišo med zelenim drevjem, ki je bilo vse oblito od poletnega sonca, je stala z roko nad očmi, nepremično ko soha — Zalka.

(Končano je.)

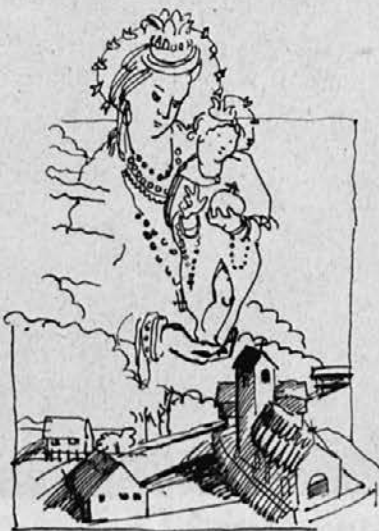
CVETOČI GROBOVI

Na zmrzli zemlji trepetajo bele sveče
kot prsti mrtvih rok, v molitev sklenjeni.
Plamenov plahih sij se nemo trga kvišku,
čez trudne šope listov lojnat vonj se zliva.

Grobovi z mladim cvetjem čez in čez posuti
se danes smejejo v poročnih vencih,
hoteč tajiti v lastno težo zakopano smrt.

Pal sem na kolena in do groba sklonil svoj obraz,
željan si orositi žejne ustne še poslednjikrat.
A komaj z ustni sem se cveta prvega dotaknil,
omahnil sem tesno do zemlje in začutil mraz:
za vsakim cvetom smrt se mi reži v obraz.

Joža Vovk.

ČUDO OB ZIDU

Ob starinskem zidu listje
sramežljivo rdi v večer.
Dva zvonika preko strehe
gledata pred našo dver.
Še golobje plahi z žleba
v čudo to na zidu zro.
Valjast curek
dima boči se zvedavo
prav do oken in v daljavo
plazi se prihuljeno.

Pod mojim tihim oknom
komaj slišno šelesti:
ob zidu mrtvo seme
trudoma na tla
polzi...

Joža Vovk.

ŽIVLJENJE

Življenje na dušo mi kuje
z veliko, močno roko:
za strugo najglobljega morja
jo hoče izdolbsti globoko.

In dvigniti hoče ko goro
visoko jo pod nebo,
hoče, da vsi viharji vesoljstva
kakor zvonovi v njej zapojjo.

Hoče, da duša je velika pesem,
ki svetla vsem naj bi péla...
A duša je majcena, pesem drobnà:
v življenju velikem bi onemela...

Draga Krajnc.

DEKLICA MOLI

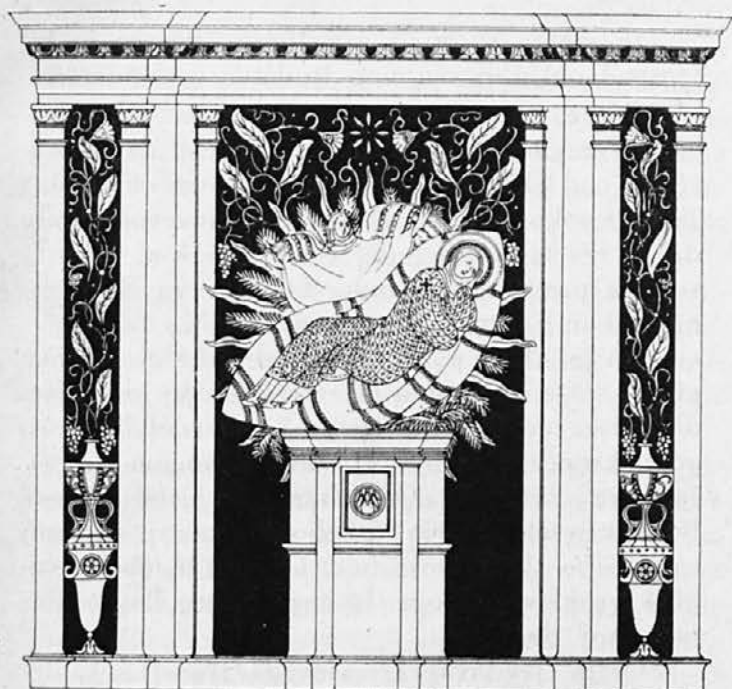
Posveti mi, Marija, v to temò,
poglej, pomlad mi diha v belo dno,
vanj vroči, rdeči curki sanj mi vro.

Odkar že mlada trava za vodó
zeleno peni se, ah, in nad njo
piščali hrepeneči klici mro,

mi je v brstečem srcu pretesnó,
v toploti čudni tli mi vse telo;
joj, nočni vriski fantov me tak žgo!

Marija, rože v meni že cveto...
Zastrí mi jih z brezmadežno rokó,
da mi v srcá plamenih se ne sevro!

Vinko Žitnik.

Oznanjenje. (Plečnikova šola.)

ADVENT

I.

Noč: kristalna, mrzla, bela;
v sobi tmà, le oglje tli,
v strunah star napev ihti,
spev ljubezni... Je vzcvetela
v srcu roža mladih sanj?
Tenko, ostro zazvenelo
je srce, se razbolelo,
ko da kamen pal je vanj.
Bolno, blodno hrepenenje!
Vendar greješ mrzli svet,
moji duši si polèt,
morda moje odrešenje.

II.

V izbi je mrak;
plamen peči riše na stropu živ trak.
Onstran stene citre in petje,
v pesmi božično je razodetje.
V izbi topló je, lepó je, je mir.
Zunaj dremoten sneženi večer:
ni neba ne dalje, le sneg, le sneg;
tiho topé se kosmiči, ko padajo v polje in breg.
V belem mraku drhti bližnjega ave spev;
k meni zašel je rahel odmev —
nežen poljub zvonóv hrepenečih:
kmalu bo božič, čas smrečic dehtečih,
jasele v mahu in drobnih darov!
Tiho umira pesem zvonóv.
Zunaj dremoten sneženi večer:
v srcu topló je, lepó je, je mir.

III.

Advent je čas hrepenenja.
A hrepenenje me tiho boli,
ko da je treba odpotovati
v neznane mi dalje in dni.

Moreče meglè so polje prepregle,
v globelih se vlažne sence boré.
Kaj ni ljubeče, dobre róke,
da bi razmeknila sivo gorje?

Za težkimi, tihimi zastori neba —
kakor obljuba večnih dni,
kakor zlat cilj hrepenenja —
neskončna zarja gori.

A skozi težko sivino
pronica le droben odsev
ko slutnja, ko silnega speva
zgubljeni, blodeči odmev.

Me zarja vabi, me kliče?
Potujemo vsi v njen sijaj;
ta prej, ta slej priroma do nje,
a k nam ni nikogar nazaj.

Advent je čas hrepenenja,
a hrepenenje me tiho boli,
ko da je treba odpotovati
v neznane mi dalje in dni.

Draga Krajnc.

POZNOJESENSKE SANJE

Popoldanski soj se mirno razliva
čez rjavkaste gozde. V tišino nad polji
se je pognala jata vran z motno sijoče,
novo zorane prsti: tam bo kmalu vzknila ozimina...
Ob lahno narasli reki diši po vlagi,
s sklonjenih vrh včasi zapleše uvel listič
nad šumljajočo vodo.

Na oknih predmestnih hiš
ponekod brnijo zvočniki:
kakor skromen odmev daljnih velemed,
v njih prekipevajočega življenja
in neizprosno vztrajno snujočih trpkih usod.
Mi pa molčimo
in nosimo v srcih zavidljivo spokojne sanje.

Redkokdaj pride še pismo z okorno pisavo
in pošiljka sadja —
v pozni jeseni nam to povsem zadostuje.

Vinko Beličič.

A. Wildt: Sveta Lucija. (Z II. mednarodne razstave cerkvene umetnosti v Rimu 1954.)

JUDITA

Janez Rožencvet / Ob zgodbi svetega pisma

IV.

Abra je od daleč zaklicala čuvajem na zidovju: »Odprite vrata, ker z nama je Bog, ki je Izraelu naklonil svojo pomoč.«

Ko so možje slišali glas, so poklicali starešine, ki so imeli v rokah ključe od vrat. In prišli so k njima vsi, od najmanjšega do najvišjega, zakaj niso se nadejali, da se še vrneta. Prižgali so plamenice in se zbrali okrog njiju. In Judita je stopila na kamen, jim velela, naj utihnejo, ter jim zaklicala: »Hvalite Gospoda, našega Boga, ki ni zapustil teh, ki vanj zaupajo.«

Abra pa je stopila k Juditi in rekla zbranim: »Nad njo, svojo deklo, je Gospod dopolnil usmiljenje, katero je bil obljubil Izraelovi hiši. Z njeno roko je to noč umoril sovražnika svojega ljudstva.«

In Abra je potegnila iz vreče Holoferново glavo, jo pokazala ljudstvu Betulije in rekla: »Glejte glavo Holoferna, močnega poveljarja asirske vojske, in glejte njegovo mrežo, pod katero je ležal v svoji pijanosti in kjer ga je ženska roka pokončala.«

In vsi so spoznali usmiljenje, katero je bil Gospod obljubil svojemu ljudstvu.

Potem so privedli še Ahiorja in mu rekli: »Bog Izraelov, o katerem si ti pričal, da se maščuje nad svojimi sovražniki, je sam to noč z žensko roko odsekal glavo vseh nevernikov. In da je res tako, poglej glavo Holoferna, ki je v svojem predrznem napuhu Izraelovega Boga zaničeval in zagrozil smrt nam in tebi.«

Ko je Ahior pogledal in spoznal Holoferново glavo, se je tako silno prestrašil, da se je v omedlevici zgrudil na tla. Ko se je zavedel in ko so ga pokrepčali, je planil Juditi k nogam, jo počastil in vzkliknil: »Oblagodarjena si od svojega Boga v vseh šotorih Jakobovih, zakaj sleherni rod, ki bo slišal tvoje ime, bo zaradi tebe povečal Izraelovega Boga. In naj bo tvoj Bog odslej tudi moj Bog!«

Ozija, poglavar Izraelovega ljudstva v Betuliji, pa ji je rekel: »Bolj kakor vse žene na zemlji si ti, hči, blagoslovljena od Gospoda najvišjega Boga! Hvaljen bodi Gospod, Stvarnik nebes in zemlje, ki te je vodil, da si odsekala glavo poveljniku naših sovražnikov. Povečal je danes tvoje ime, da ne bo nikdar prešla tvoja slava iz ust ljudi, ki se bodo vekomaj spominjali moči Gospodove. Življenje si tvegala v stiski in potrebi svojega rodu in rešila si svoj rod pogina.«

A Judita je odgovorila: »Kakor resnično Gospod živi, me je njegov angel varoval, ko sem šla od tod, ko sem bila tam in ko sem se vračala sem. In Gospod ni dovolil, da bi bila onečaščena njegova dekla. Brez omadeževanja me je privedel nazaj k vam, da se veselim njegove zmage, svoje ohranitve in svoje rešitve.«

Precej, ko se je zasvital dan, so obesili na zid proti asirskemu taborišču Holoferново glavo, a možje so vzeli svoje orožje in so se z velikim hruščem in truščem odpravili iz Betulije. Sovražni ogledniki so to zapazili ter prišli v Holoferново šotorišče. Služabniki v taboru so pred vojvodo spalnico nalašč ropotali in delali nemir, da bi ga zbudili. Nihče si namreč ni upal trkati ali odpreti, da bi vstopil v vojvodov hram, in hoteli so, da bi se Holofer ne zdramil od klicanja, ampak od ropotanja.

Prišli so pa njegovi knezi, podpoveljniki in polkovniki. Ti so rekli dvornikom: »Vstopite in ga zbudite, zakaj miši so prilezle iz svojih lukenj in so se drznile, klicati nas na boj.«

Tedaj je vstopil Vagao v njegovo spalnico, postal pred zagrinjalom vrat in zaploskal, ker je menil, da vojvoda spi. Ko pa ni čutil ne šuma ne gibanja, je stopil k postelji, odgrnil preprogo in

videl, da leži Holoferново truplo brez glave na tleh. Zavpil je in zajokal in raztrgal svoje oblačilo. In ko je stopil še v Juditin šotor ter je ni našel, je planil k zbranim in jim zaklical: »Ena sama Hebrejka je prinesla zmedo in sramoto Nabuhodonozorjevi hiši. Glejte, naš vojvoda leži v lastni krvi na tleh in glave nima.«

Ko so to slišali knezi, podpoveljniki in polkovniki asirske vojske, so raztrgali svoja oblačila in nestrpljiv strah jih je prepadel. Vsa razsodnost jih je zapustila in silno vpitje je nastalo v Holofernovem šotorišču.

Tako je vsa vojska izvedela, da je njen nepremagljivi poveljnik obglavljen. V silni zmešnjavi je vsakomur upadel pogum in čet se je polastil strah in trepet. Vodje in polkovniki se niso nič posvetovali, temveč so povsili glave, vse popustili in hiteli, da ubeže Hebrejcem. Za poveljniki se je pognala brez reda v beg vojska, ko je videla, da nadnjo prihajajo oboroženi Hebrejci.

Sinovi Izraelovi so udrli za bežečimi Asirci in planili nadnje s trobentanjem in strašnim tuljenjem. Ker so sovražniki bežali po potih čez planjave in po stezah čez hribe zmedeno in brez rednega vodstva, Izraelci pa so jih zasledovali v sklenjenih četah, so Izraelovi sinovi pobili vse, katere so dohiteli. Razen tega je bil Ozija poslal glasnike v mesta daleč naokrog in vsako mesto je poslalo za sovražnikom izbranih junakov z orožjem, da so razkropljene Asirce preganjali in z mečem pokončevali, dokler niso dospeli do meje.

A ljudstvo, ki je bilo ostalo v Betuliji, je vdrlo v prazno asirsko taborišče. Pobrало je, kar so Asirci pustili, in vse se je močno obložilo s plenom. Vojščaki, ki so se vrnili v Betulijo kot zmagovavci, so pa prinesli s seboj še vse, kar so ubitim odvzeli. Tolik je bil plen, da ga je ljudstvo komaj v tridesetih dneh pobrало. Ni bilo mogoče prešteti ne ovac ne govedi, ne orožja ne blaga in dragocenosti in od najnižjega do najvišjega so vsi od plena obogateli. A vse, kar so med plenom spoznali za Holoferново lastnino, zlató, srebró, dragoceno posodo, bisere, orožje, vse so dali Juditi.

Prišel pa je iz Jeruzalema veliki duhoven Joakim s svojimi duhovni v Betulijo, da bi videl Judito. Ko je Judita stopila prednje, so jo enoglasno povelicevali:

»Ti slava Jeruzalema, ti radost Izraela, ti čast našega ljudstva!

Ker si pogumno ravnala, je Gospod okrepil tvoje srce; ker si ljubila čistost in po svojem možu nisi nikoli drugega spoznala, te je roka Gospodova varovala. Zato boš oblagodarjena vekomaj!

Zapojmo Gospodu pesem z bobni in cimballi, zapojmo mu novo pesem, povišujmo in kličimo njegovo ime!

Prišel je Asirec z gorá od polnočne strani s svojo silno močjo. Njegove množice so potoke zajezile in njegovi konji so doline zagrnili. In rekel je, da bo naše pokrajine požgal, naše mladeniče z mečem pomoril, naše otroke prepustil v rop in naše dekličé odvedel v sužnost. Vsemogočni Gospod pa mu je škodoval in ga predal v roke ženski, ki ga je pogubila.

Najvišji Gospod, velik in veličasten si v svoji moči, in nihče te ne more premagati!

Naj služi ti vse tvoje stvari, ker rekel si in bile so, poslal si svojega duha in ustvarjene so bile! In ni ga, da bi se ustavljal tvojemu glasu.«

*

Po zmagi se je odpravilo vse ljudstvo v Jeruzalem molit Gospoda. Ko so bili po vojskovanju očiščeni, so vsi darovali žgalne darove in kar so bili obljubili ali za kar so se bili zavezali. Judita je darovala svetišču v spomin bojno opremo Holoferново, ki ji jo je bilo ljudstvo izročilo, in dragoceno mrežo iz njegove spalnice.

Ljudstvo se je veselilo pred svetiščem in je praznovalo z Judito tri mesece v veselju nad zmago. Po teh dneh pa se je vrnilo domov.

Tudi Judita se je vrnila. Postala je imenitna v Betuliji in slavna v vsej izraelski deželi. Dala je prostost svoji dekli Abri in živela je v hiši svojega moža sto in pet let. Ko je umrla, so jo pokopali v Betuliji k njenemu možu Manaseju in vesoljni Izrael je žaloval za njo sedem dni.

Tihožitje. (Keramika Dane Pajničeve.)

PLEMKINJA

Priobčil Bogdan Kazak

Razmerje med bolnikom in zdravnikom je raznoliko; več takih raznolikosti je bilo označenih v prejšnjih zgodbah. Tisto vzorno razmerje, ki je bolniku ugodno in hkrati zdravniku všečno, se čezdalje bolj redči. Od nekdanj sem se bal in otepal pol gosposkih ali pol izobraženih ljudi, ki jih znači neka naduta domišljavost in pretirana samoljubnost, ki se zde samim sebi več, kakor so v resnici, in zato zahtevajo od obližja več, kakor jim dejansko pritiče; rad pa sem imel preproste ljudi delovnih stanov, kmete, delavce in obrtnike, in pa prave izobražence z umsko prosveto ali srčno omiko.

Obilo zdravniških poslov, hvala Bogu, sem imel v vseh slojih naše mešane družbe, mnogo sem skušil, marsikaj se tudi naučil od svojih bolnikov. Seznanil sem se tudi z zaslopniki stanu, ki je bil v nedavni prošlosti še prvi stan, a dandanes povsod izumira — s plemiči. (Spoznal sem zadnjega potomca slovenskega plemstva, Korošca grofa Oskarja Kristalnika, ki je imel v Rožni dolini pri Gorici slikovit gradič.) Nisem imel kdo ve kakšnega spoštovanja do »modrokrvnih« ljudi, ko sem videl v njih preživete ostanke tistega družabnega reda, ki je, kakor so nas učili, dolga stoletja tlačil in izmzgaval naše prednike. Ker sem že opisal svoje srečanje z izprijenim plemičem, naj priobčim že zavoljo pravičnosti in življenjske resničnosti zgodbo inачico.

*

Bilo je popoldne, že bolj pozno v jeseni. Ko sem odpravljaj bolnike, sem opazil v čakalnici gosposko ženo, ki je dajala tudi za njo došlim obiskovavcem prednost, da je vstopila v mojo poslovalnico poslednja. Bila je visoke, vitke postave in drobnega, upalega obraza, ki me je presenetil z nenavadnimi, tujimi pasemskimi potezami in neizraznostjo glede starosti; takrat ne bi bil vedel, ali naj ji po videzu prisodim poltretji ali polpeti križ. Tudi kesneje nisem poizvedoval o njenih letih.

Z umerjenimi, skoraj dostojanstvenimi kretanjami je sedla v naslanjač in mi izročila posetnico. Pod petero rogljato krono sem bral ime z madžarskim priimkom.

Grofica mi je povedala, da je prišla prezimit v naše mesto, ki sluje radi milega podnebja kot avstrijska Nizza. Ker je, pravi, bolehná, me prosi, da bi jo prevzel v bolniško oskrbo in hodil redno obiskovat, tako dvakrat na teden, določitev dnevov in časa pa prepušča meni.

Vame sta se upirali dve črni, globoki, malce poševni očesci; na tenkih ustnicah, ki so komaj pokrivala bleščeči se venec čvrstih zob, se je hotel zazibati prijazen nasmeh.

Zadeva mi ni bila prav všeč, najrajši bi bil ponudbo kar odklonil. Madžarska grofica! Nobeden teh dveh pojmov mi ni bil takrat po duši, še manj njuna družba. Upirala se mi je misel, da bi poslušal in prenašal tiste raznežene marnje, svetožalne tožbe in samoljubno javkanje, ki je bolehnim razvajencem življenjska vsebina, kakor sem že skušil pri nekaterih »meščankah« in sem tembolj pričakoval pri tuji plemkinji. Hotelo se mi je takrat dela, trdega dela, ne besedičenja! Zato sem grofici odgovoril, da se je gotovo zmotila v naslovu. V mestu je nekaj zdravnikov, ki se ponašajo z uglajenim vedenjem, izbranim govorjenjem in gosposkim življenjem; na njih katerega naj se obrne, z naslovi ji rad postrežem. Jaz sam sem vzrasel v skromnih, trdih razmerah, za zunanje, družabno likanje nisem imel ne priložnosti ne smisla, zato se najbolje počutim v svojevrstnem okolišu, med preprostimi ljudmi, ki me razumejo in poslušajo.

Ves čas mojega govorjenja se je živahno muzala, na koncu pa je prasnila v zvonek smeh in rekla: »Takega zdravnika hočem! Strgačev sladkih korenin (laskačev) ne maram več! Vi me vzemite v zdravljenje, kakor zdravite delavko ali kmetico!«

»Bojim se razočaranja od vaše strani, kontesa,« sem se upiral, dasi že razorožen v tem besednem boju.

»Kdaj me obiščete, doktor, da se razgovoriva o nadaljnjem?«

»Pojutrišnjem ob enajstih, kontesa! Vaše povabilo sprejemam z zahvalo za vaše neutemeljeno zaupanje, in sicer pogojno kot neobvezen poskus od obeh strani, vaše in moje. Ako me pozabite vprašati, kdaj se zopet zglašim pri vas, in če ta pozabljenost traja en teden, potem bom vedel, naj ne hodim več. Ako bi jaz izostal en teden, ne da bi se vam opravičil, vedite, da me ne bo več. Ali vzajemno zaupanje in sodelovanje ali razid!«

»Velja! Na svidenje, gospod doktor!«

*

Grofica se je nastanila v znanem gostišču, kjer si je izbrala najlepše prostore. Poleg hišne služinčadi je imela še svojo posebno strežnico ali ključarico, ki je bivala v predsobi in posredovala med plemkinjo in zunanjim svetom.

Grofica je bila zares bolna. Na prvem obisku sem zvedel dolgo zgodbo njenega bolehanja. Začelo se je, ko je končala svoje šolanje v nekem plemiškem zavodu na Francoskem, z bruhanjem krvi iz pljuč. Zdravili so jo v Franciji in doma v Budim-

pešti, poznala je več svetovno znanih zdravnikov za notranje bolezni in mi pokazala njihove izvide in zdravilne načrte. Imela je celó veliko rentgensko sliko — takrat je bila to še velika redkost — svojega prsnega drobja, ki si jo je dala napraviti pri znamenitem strokovnjaku. Ko sem jo hotel še sam pregledati, me je prosila, naj odložim preiskavo za drugič, češ da je že upehana.

Ko sem dva dni kesneje ugotovil njeno stanje, sem resno zdvomil, da bi ji mogel kaj pomagati; zato sem ji nasetoval zdravljenje v kakem posebnem podnebnem zdravilišču, kakor so takrat zasedela posebno v Švici.

»Ne, v zdravilišče ne grem več v nobeno in nikamor! Kar mi Bog dá še živeti — tednov ali mesecev, na leta ne računim več — hočem živeti svobodno! Vem, gospod doktor, da ne znate delati čudežev, ki jih niti ne maram, saj bi ne vedela več kaj početi s polnim zdravjem! Krpajte, kakor znate in morete, jaz vas bom poslušala. Bog pa ukreni, kakor je njegova volja!«

Zares, nisem imel bolj poslušnega bolnika od te plemenite Madžarke; kar sem naročil, je točno izvršila. Ta njena vdanost me je veselila sama po sebi, še bolj pa kot zdravnika, ki sem imel izredno lepo priložnost, da sem opazoval učinke zdravil, prehranskih in drugih navodil, zanesljivo in brez motenj, kakor na »poskusnem kuncu«. Dobivala je vboje s protijetičnim cepivom.

Občudoval sem na njej izredno osebno skromnost in nenavadno redoljubnost. Svojo zdravniško veljavo sem moral uporabljati, da se je lotila jesti kaj več in kaj boljšega. Dasi je morala tudi podnevi polegati na odprti terasi, je imela ves dan tako razdeljen, da ni bila nikdar brez opravka. Brala je mnogo, sama oskrbovala obširno dopisovanje z nešteti znanci križem sveta, delala tudi ženska ročna dela tiste vrste, ki jih ni dosti videti, a zahtevajo mnogo truda in časa, da so napravljena.

Bila je globoko verna in resnobno vzgojena. O svojih težavah, ki jih je bilo časih dovolj, ni nikdar tožila, marveč samo poročala, bolečine je prenašala in ni marala pomirjevalnih sredstev, češ človek, ki ne trpi, ne ve, da živi. Slabe volje je nisem našel nikoli, navadno je bila vedra in dovtipna.

Kmalu sem opazil, da ima mnogo stikov z ljudmi v mestu, a ne s plemenitaši ali meščani, marveč z reveži in siromaki, posebno s sirotami. Njena hišna je letala okoli in raznašala darove, mnogokrat je hodila svojo gospo zastopati h krstom in birmi.

Časih jo je prišel obiskat brat njenega svaka, mlad baron, a že višji cerkveni dostojanstvenik, ki je bil oskrbnik njenega premoženja. Ta gospod je

bil veseljak, da malo takih. Grofica se ni mogla nasmejati več tednov. Ko sva trčila z objestnim magnatom skupaj, me je začel po svoje obdelovati s krepkimi šalami, ki sem mu jih pošteno in z obrestmi vračal.

Tako je potekla jesen in tudi zima in nastopila je pomlad, ki je dotlej redno vsako leto prinesla grofici poslabšanje, a ji je tisto leto prinesla. Grofica je zapustila svoje prezimovališče nekaj boljše, kakor je bila jeseni, in se napotila na Bled. Tja sem bil sredi poletja pozvan na pomoč. Poredni baron, ki je takrat tudi letoval na Bledu, je trdil, da se je grofici stožilo po meni ali da sem ji jaz v svoji hudobiji hipnotiziral bolezen na daljo, jaz pa sem zagovarjal domnevo, da je barona zasrbela koža, ki mu je doma ni nihče pošteno šeškal. Tako smo se norčevali, ker grofici bolezen — prebavna motnja — je kmalu prešla.

Jeseni se je vrnila grofica v naše mesto in ostala do pozne pomladi pri nas. Videla sva se vsak teden najmanj enkrat. Poleti je odšla v Beljak, kjer sem jo obiskal, ko sem potoval v Dolomite. Tretjo zimo je bila zopet v avstrijski Nizzi, pri nas, letovat pa je šla po mojem nasvetu višje, in sicer v Toblach na Tirolskem. Takrat je hudo obolela, poklicala me je brzojavno k sebi. Ugotovil sem vnetje slepega črevesa in jo odpravil v Inomost, kjer je srečno prestala hudo operacijo.

Medtem je izbruhnila svetovna vojska. Zelo oslABLJENA je prišla grofica četrtič prezimovat v Gorico. Trebušna bolezen jo je močno zdelala, da so se začela oglašati tudi pljuča iznova. Ni se še dobro opomogla, ko so se zbrali na zahodu naše domovine grozo noseči oblaki — Italija se je pripravljala na vojsko. Na moje prigovarjanje se je grofica umeknila v mirnejše zaledje. Za bivališče si je iz-

Miklavževi darovi. (Fot. Fr. Krašovec.)

brala Gradec, kamor je odpotovala že po veliki noči; italijanska vojska pa se je začela o binkošti.

*

Italijansko vojsko sem doživljal v neposredni bližini, prvo leto med obema vrstama sovražnih topov, kesneje ne daleč za njimi. V tako zabavnem »tihožitju« človek kaj rad pozablja ves daljni svet. Pisemska vez med grofico in menoj se je močno zrahljala.

Sredi vojske, ko smo se že privadili stradanja, me je opravek zanesel v Gradec, kjer sem grofico obiskal. Imela je gosposko stanovanje in služinčad. Nje same sem se ustrašil, bila je shirana kakor nikdar poprej. Ona pa je trdila, da je zdrava kakor že davno ne. Hišna mi je zaupala, da grofica strada, da jo gospod baron sicer dobro zalaga z živili z Ogrske, ona pa vse sproti razdá bolnikom in otrokom...

Bilo je dobro leto po usodnem prevratu, ko sem se potujoč na Dunaj ustavil v Gradcu. Grofica se je preselila, komaj sem jo našel v skritem in siromašnem stanovanju, in sicer samo. Mirno mi je pripovedovala, da je srečno dospela na — nič. V tistih zmedah, ki so se dogajale v Budimpešti, je njen oskrbnik baron prodal vse njeno in svoje premoženje ter naložil kupnino v banki, ki je kmalu propadla. Radi te neprevidnosti je baron ves iz sebe in kakor ob pamet, sama pa véruje, da je takšno naključje poslal Bog. Tako bo vsaj končno živela sama od sebe, ob svojem delu! Zdaj išče službo vzgojiteljice ali družabnice v dobri družini. Na moje vprašanje, zakaj se ne obrne na koga izmed mnogih svojih sorodnikov, ki so gotovo imoviti ljudje na Ogrskem, je samo zamahnila z roko...

Nekaj mesecev kesneje mi je grofica sporočila, da je dobila službo, ki pa je ne more nastopiti, ker mora streči svojega nebogljenega oskrbnika in svaka, ki ga je zadela možganska kap, ko je bil pri njej na obisku.

Na potu v Prago sem poiskal nesrečno plemkinjo. Ko mi je po dolgem trkanju prišla odpret, je za trenotek obstala in naglo zaloputnila vrata, rekoč: »Potrpite samo pet minut!«

Komaj sem jo spoznal, bila je v močno ponošeni obleki z ruto na glavi in na pol bosa. Čez trikrat pet minut mi je odprla vrata v stanovanje, ki je razodevalo stisko na vseh koncih in krajih. Tudi njena obleka je bila predvojnega izvora in kroja.

»Oprostite zamudno čakanje, sama sem za vse,« je rekla in mi ponudila stol v tesni kuhinji, češ da je soba zasedena. Njene kretnje so bile prožne, govor živahen, v obraz je bila suha, a sveža, ne-

koliko pomlajena, le v temnih laseh se je svetilo precej srebrnih niti.

Čestital sem ji, da je tako lepo ozdravela navzlic hudim razmeram. Brž me je popravila, češ da je bolehalo, dokler je živela brezskrbno in v obilju; da pa se je začela zares krepiti, ko se je oglašala beda, in da je pozabila, kaj je bolezen, ko ji je Bog naložil križ, ki ga nosi že drugo leto. V sobi je baron, živ mrlič, ki ga sama z vsem oskrbuje, le zjutraj in zvečer pride postrežnica, da dvigneta bolnika s skupnimi močmi s postelje v ležalnik in narobe.

»Zakaj ga vendar niste oddali v kakšno hiralnico?« sem se zavzel.

»Ko je prišel njegov brat, moj svak, da ga odpelje s seboj na Ogrsko, je ubogi baron tako milo in presunljivo javkal, da smo namero opustili.«

Odšla sva v sobo. Na ležalniku je slonel zaljen orjak, hrom po desni polovici života in na jeziku; bil je sicer pri zavesti, a zmeden. Ko sem ga začel ogovarjati z nekdanjimi žbadljivkami, je za nekaj časa ostrmel, potem pa se spustil v obupen jok, da se je razlegalo po vsej hiši. Ali me je spoznal in se spomnil nekdanjih časov, ali pa se je zbal, da ga hočem kam odpeljati? Tega nisem zvedel ne jaz ne drugi.

Nekaj tednov po tem obisku mi je grofica sporočila, da je po mojem odhodu zadela barona ponovna kap, ki ga je drugi dan pobrala. Baronovo truplo so odpeljali na Ogrsko. Sama si je preskrbela dosmrtno službo; v nekem samostanu — v katerem, niti ni zapisala — so jo sprejeli za vratarico.

Bog z njo! Res — plemenita duša in ponosna junakinja.

IZ ZGODOVINE SLOVENSKEGA CERKVENEGA SLIKARSTVA

France Stelè

Janez Akvila iz Radgone.

Med slovenskimi, doslej po imenu znanimi cerkvenimi slikarji je najstarejši Janez Akvila (Johannes Aquila de Rakespurga ga imenuje napis v Martijancih). Ta primer je tudi v srednje evropskem stenskem slikarstvu sploh zgoden in kaže na to, da si je ta Janez ustvaril delavnico, ki je imela dober glas: očitno je bil ponosen nanjo in na delo, ki ga je ustvarjala. Iz glavnega napisa v Martijancih izvemo, da je bil Janez tudi stavbenik ondote župne cerkve, medtem ko se v drugem napisu ob svoji lastni podobi istotam imenuje »pictor« — slikar. Le delno čitljiva napisa v apsidi

stare župne cerkve v Turnišču in v Veleméru pa se nanašata očitno na slikarsko delo. V Martijancih izvemo tudi, da je bil Janez po rodu (*oriundus*) iz Radgone, važnega štajerskega podeželskega središča ob bivši madžarski meji. Napis v Veleméru je razen imena nečitljiv, vendar je madžarski raziskovavec Fl. Romer ugotovil na drugem mestu letnico 1378. Da gre v tem primeru za Janeza kot slikarja, nam dokazuje grb s tremi belimi ščitki ob njegovi lastni podobi v prezbiteriju. V Martijancih nas napis pouči, da je bila stavba cerkve dovršena leta 1392. Obsežni dvodelni napis v apsidi v Turnišču pa je razen letnice 1393, imena slikarja in nekaj nevažnih besed popolnoma nečitljiv. Razen teh napisov sta se nam ohranili tudi dve lastni podobi Janeza Akvile, starejša v prezbiteriju cerkve v Veleméru, mlajša v prezbiteriju župne cerkve v Martijancih. Od prve je dobro ohranjen samo obraz klečečega Janeza, druga (sl. 45) pa je vsa dobro ohranjena in nam kaže klečečega moža s polno brado v meščanski nošnji njegove dobe, s sabljo in slikarskim grbom ob strani. Drugih virov za Janeza Akvilo in njegovo delo doslej ni bilo mogoče najti. Ker nam je te zapustil sam, so za nas tembolj dragoceni in tudi zanesljivi. Približujejo nam ga kot osebni pojav, povedo nam, da je bil kakor mnogi umetniki poznega srednjega veka več dveh likovnih strok, slikarstva in stavbarstva. Medtem ko se ta dvojnost nanaša navadno na slikarstvo in podobarstvo, posebno pri podjetnikih poznogotskih, mešano — slikarsko in podobarsko — okrašenih krilnih oltarjev, imamo tu bolj nenavaden primer slikarja in stavbenika. Mogoče je celo, da je bil Janez podjetnik, ki je prevzemal kar celotne stavbe z vso njihovo opremo, torej tudi ono podobarske stroke, ki je bila s slikarsko zelo ozko združena. Sevé bi pri tem spadal poudarek bolj na podjetništvo kakor na umetnost in bi Janezu mogli pripisati le značaj tiste delavniške osebnosti, o kateri smo zgoraj govorili in katere nositelj je bil on kot delavniški vodja, mojster svoje delavnice. Ker je v Martijancih tako arhitekturo kakor slike izrečno označil sam kot lastno delo, je v tem njegovem glavnem delu dana tudi podlaga za spoznanje drugih del, ki bi pokazala soroden značaj.

Izmed nam znanih arhitektur kaže samo prezbiterij v Turnišču martijanskemu podoben značaj. V njem se nahajajo štiri vrste stenskih slik, po katerih nam je mogoče določiti vsaj čas pred njegovim postankom ali bolje gotiziranjem. V jedru njegove arhitekture je namreč ohranjena pravokotna kapela s polkrožno, s polkupoľo prekrito apsido iz dobe prehoda iz romanskega v gotski

slog, katere je bila v prvi polovici 14. stoletja poslikana; ostanki te prve slikarije so se nam ohranili v apsidi in na stenah. Vse ostale tri slikarije so nastale po času, ko je poprej z ravnim stropom pokriti pravokotni prostor te kapele dobil sedanje rebraste oboke. Prva teh treh slikarij se nam je ohranila na križastih obokih, in pa v podločnih poljih severne stene. Delo priča že o slikarju, ki pripada realistično plastičnemu slogu druge polovice 14. stoletja z izrazitim stremljenjem po oblikovanju trirazmerne prostornine, katero osvaja z značilnimi baldahinskimi arhitekturami. Tako se drugi slikar, čigar delo je v tej stavbi ohranjeno, že pridružuje smeri, ki jo zastopa tudi Janez Akvila kot slikar. Po svojem delovanju v tej cerkvi je sicer zgodnejši kakor Janez, bo pa verjetno nekoliko starejši njegov časovni vrstnik. Tretja slikarija, katere deli so ohranjeni na obeh stenah in na steni okrog apsidnega loka, je z napisom datirana iz leta 1383, prav deset let pozneje, iz leta 1393, pa je datirana četrta. Janezova slikarija v kupoli apsida. Kakor smo že drugod omenili, govori oblika gotske arhitekture tega prezbiterija radi svoje sorodnosti z martijansko za možnost, da je tudi njo izvršil Janez Akvila. Ker je tretja slikarija (iz 1383) mlajša kakor ona na obokih, moramo postanek te arhitekture predstaviti verjetno v sedemdeseta leta 14. stoletja, torej nekako v čas, iz katerega je izpričano prvo znano Janezovo delo v Prekmurju, v Veleméru (na Madžarskem, skoraj neposredno na jugoslovanski meji). Dolgi, toda skoro uničeni napis v kupoli apsida bi nam razrešil tudi to vprašanje, tako pa nam izpričuje samo, da je Janez leta 1393 kot svoje zadnje znano delo izvršil malo pomembne in po obsegu skromne slike v apsidi, verjetno kot zaključek vseh del, izvršenih v turniški cerkvi. Da tudi sebi sicer sorodnega dela v ladji iz leta 1389 ni izvršil sam, je po primerjanju z drugimi njegovimi deli gotovo. Sorodnost arhitekture tega prezbiterija z martijansko in pa dejstvo, da je on »položil zadnjo roko« na 15 do 20 let trajajoče delo v Turnišču, najvažnejše stavbarsko in slikarsko podjetje te dobe v Prekmurju, nas pa še bolj nagiblje k mnenju, da je bil Janez podjetnik vsega dela. Osebnost udeležen pa je bil samo pri arhitekturi in kot odgovorni podjetnik pri zaključku dela s poslikanjem apsida. Toda zakaj je čakala baš apsida prav do zadnjega, ko je bil ves ostali prezbiterij že deset let prej poslikan? Če pogledamo apsido, se nam vrine misel, da se je ta ob dovršitvi dela v svoji prvotni obliki z neznatnima dvema oknomazazdela mahoma neprimerna ter so šele tedaj izvršili na njej značilno spremembo, ki naj bi ji dala

Sl. 47. Turnišče, slikar iz leta 1383. Del uničene votivne slike z Marijo, sedečo na prestolu, enakega sostava kakor na sl. 45.

gotško lice s tem, da so okrogline zunanjščine pri-sekali do treh stranic osmerokotnika, zadnje okno v osi stavbe pa razširili v dvodelno gotško okno, kakršna so značilna za takratno prekmursko gotiko. Pri tem so poškodovali Kristusovo sliko v polkupoli in treba jo je bilo nadomestiti z novo. Janez Akvila, ki je bil, kakor se po povedanem zdi, vodja vsega dela, je zdaj polkupolo nanovo poslikal; posnel je prvotni predmet in z dvema napisoma zaključil vse dolgotrajno podjetje.

Pri tem vprašanju smo se namenoma dalje ustavili, ker madžarska umetnostna zgodovina od Fl. Romerja sem že preko pol stoletja obravnava prekmurske spomenike tako, kakor bi bil Janez Akvila z majhnimi izjemami sam izvršil vse prekmurske slikarije tega časa in kakor bi bilo eno njegovih glavnih del prav snovno in po napisnem sporočilu tako bogato delo v Turnišču. Madžarska umetnostna zgodovina ima Janeza še danes za nekako osrednjo osebnost tega prvega razveveta

stenskega slikarstva na bivšem Madžarskem. Naša raziskavanja pa nas vodijo k naziranju, da je treba pri presoji tega vprašanja največje previdnosti in je metodično edino pravilno, ako pri presojanju njegove vloge upoštevamo samo njegova podpisana dela, dokler se po stilno kritični poti nismo prepričali, da mu moremo pripisati še kaj drugega.

Po napisih pa so doslej izpričana kot njegova samo dela v Veleméru, Martijancih in Turnišču. Turnišče radi svoje malenkosti in radi nekam brezbrizne izvršitve (slikano na večkratni belež, po katerem so se barve razlezele) pri presojanju njegovega umetniškega značaja resno sploh ne prihaja v poštev. Važno je le, da nam kaže Janeza kot slikarja majhnih zmožnosti, ki je po svoji vrednosti na zadnjem mestu med peterimi slikarji, katerih dela so se v Turnišču ohranila.

Prav točno predstavo o njem kot slikarju pa dobimo v Veleméru in Martijancih. Tedve deli sta si stilistično tudi tako sorodni, da bi njuno delavniško skupnost spoznali tudi brez napisov. Ta ugotovitev je tem važnejša, ker je v prekmurski skupini stenskih slik druge polovice 14. stoletja Velemér eno najstarejših, Martijanci pa eno najmlajših del. V petnajstih letih, ki leže med prvim in zadnjim njegovih znanih del, se Janez v svojem delu ni bistveno spremenil. In nemogoče je, da bi se bil zatajil v neoznačenem velikem turniškem delu, ki leži časovno in točno datirano med temi deli, če bi bilo njegovo. Dovoljena je domneva, da je dela v Turnišču izvršila njegova delavnica, recimo pod njegovim imenom, toda brez njegove osebne udeležbe. Tako pri slikarju apostolov v prezbiteriju kakor posebno pri slikarju kronike kralja Ladislava Svetega v ladji so deloma celó močne stilistične sorodnosti z Janezovim delom. Opaža pa se posebno, da je vsak teh dveh slikarjev risarsko spretnejši od njega in umetniško močnejši. Možnost je torej, da je podjetnik celote, Janez Akvila, najel slikarja iz leta 1383 in 1389, a poudarjamo tudi, da sta Janez in ta slikar v okviru splošne slogovne stopnje, ki ji pripada tudi Janezovo delo, vendarle čisto različni osebnosti.

Kakšen je torej slikar Janez Akvila, kakor ga spoznamo v Veleméru in v Martijancih? Pomembnost obeh teh dveh del je predvsem na ikonografski in prostorninsko krasilni strani. Cerkev v Veleméru je bila znotraj vsa poslikana in nam nudi po svojem ikonografskem zasnutku zanimiv način v primeri s kanoničnostjo ikonografskega sistema kranjskega prezbiterija še ne prav trdno orientiranega gledanja na razdelitev slik po prostoru. Prvine poznejšega trdnega sistema

so pa tudi že tu očitne. Na svojem rednem mestu je na severni steni slika konjeniškega pohoda in poklonitve sv. Treh kraljev v Betlehemu, ki zavzema skoraj vso steno, razen manjšega dela ob slavlolu, kjer sta sv. Ladislav in sv. Miklavž. Gornji del stene slavloloka s strani ladje zavzema velika kompozicija poslednje sodbe, ki ima sicer največkrat svoje mesto na vzhodni steni znotraj ali zunaj, bolj redko pa na notranji strani slavloloka. Pod njo je na levi Križanje, na desni sveta Ana Samotretja. Slike južne stene so uničene, a so vsebovale očitno svetnike, prizore iz svetniške legende ali podobno. Na severni steni najdemo v drugi vrsti nad Tremi kralji vrsto apostolov pod stebrišči, kar je značilen dokaz za negotovost glede ikonografskega sistema slikane notranjščine poznega srednjega veka. Od najstarejših časov namreč spadajo apostoli z Zveličarjem vred v prezbitarij in kar nezaslišana samovoljnost jih je mogla postaviti sem. Prav tako je tudi prezbitarij ikonografsko pogrešen. Slike na oboku so uničene, zato je mogoče, da se je Kralj slave nahajal po gotškem načinu na oboku. Mesto, ki bi zanj še prišlo v poštvo na vzhodni stranici nad oknom, pa zavzema Vera ikon (Veronikin prt). Simbole evangelistov, ki spadajo v primeru, da je Kristus na oboku, ob njegovo mandorlo (mavrični krog), pa najdemo tu v podločnih poljih stranskih sten. Slike prve vrste pod njimi na stenah zavzemajo svetniki in slikarjeva lastna podoba na severni steni. Drugače tako strogo na zunanjščino ali izjemoma na notranjščino slavloloka vezano sliko Marijinega oznanjenja pa najdemo mahoma na vzhodni steni prezbitarija ob oknu. Ikonografsko izreden je med simboli evangelistov sv. Luka, katerega vol sedi v plašč odet pri pisalni mizi. Že v tem starejšem delu se nam pokaže Janez Akvila kot umetnik, ki je usmerjen k novemu, pod italijanskimi vplivi po vsej Evropi širečemu se idealu plastičnega modeliranja oseb in k stremljenju po trirazsežnem oblikovanju prostornine. Posebno se ta novi duh kaže v okornem baldahinskem sedežu Marije v sliki sv. Treh kraljev. Na podoben način je vpeljal v prekmursko slikarstvo isti motiv slikar obokov v Turnišču, podoben prestol je naslikal v uničeni votivni sliki slikar apostolov v Turnišču leta 1383 in tudi v Martijancih je bil to še vedno Janezov ideal. Modelacija, risba in oblikovanje gub na obleki je značilno trdo in ostane bistveno isto tudi po štirinajstih letih v Martijancih.

V Martijancih je Janez poslikal samo prezbitarij. Tu je pa sedaj idealno uresničil ikonografsko misel, ki je v 15. stoletju doživela tako

lep razcvet v kranjskem prezbitariju. Če se spomnimo njegove negotovosti glede ikonografskega sistema v Veleméru, se mogoče ne motimo, da se je tega sistema šele pozneje zavedel. To tem bolj, ker je Veleméru sodobna slikarija obokov prezbitarija v Turnišču ta ideal v manj ugodnem položaju že uresničila. Tudi sicer je Janez od Veleméra do Martijancev vidno napredoval. To se kaže posebno v vlogi arhitekturnega motiva, ki ima v Martijancih v primeru z Velemérom naravnost bohoten pomen. Čeprav je arhitektura arkad nad apostoli v Veleméru uničena, je iz drugih ohranjenih primerov vloge arhitekture v tem delu popolnoma jasna. Ta je razen krajine, ki začena nadomeščati poprej nevtrarno ozadje prizorov, glavni činitelj, po katerem si od srede 14. stoletja dalje uveljavljajoči gotški idealistično plastični slog osvaja tudi plastiko prostora. Posebno po arhitekturi se vrši prva borba za perspektivno osvojevanje trirazsežne prostornine. Zato je tudi razumljivo, da slikar izbira take oblike arhitekture, s katerimi si najbolj olajša dosego svojega cilja. Na tej osnovni stopnji se nahajajo tudi arhitekture Janeza Akvile. Ako ni bil on tisti, ki jih je prvi prinesel iz kaknega srednje evropskega ali mogoče deloma tudi italijanskega umetnostnega središča v prekmursko slikarstvo, je nedvomno, da ga moramo prišteti kljub njegovi umetnostni skromnosti h generaciji pionirjev nove smeri, ki se prav po tem elementu in po uvajanju krajine bistveno loči od prejšnje generacije, kateri tako vidno pripada od Janeza nekoliko starejši slikar prezbitarija stare župne cerkve v Murski Soboti. Dejstvo, da je ta element v prekmurskem gradivu najbolj napredoval prav v Janezovem slikarstvu, dovoljuje mogoče res sklep, da je bil on prvi, ki je v krajevne slikarske delavnice zapadne Ogrske zanesel to novo pobudo. Sicer pa srečamo na bistveno isti stopnji razvoja naloge njegove sodobnike: slikarja obo-

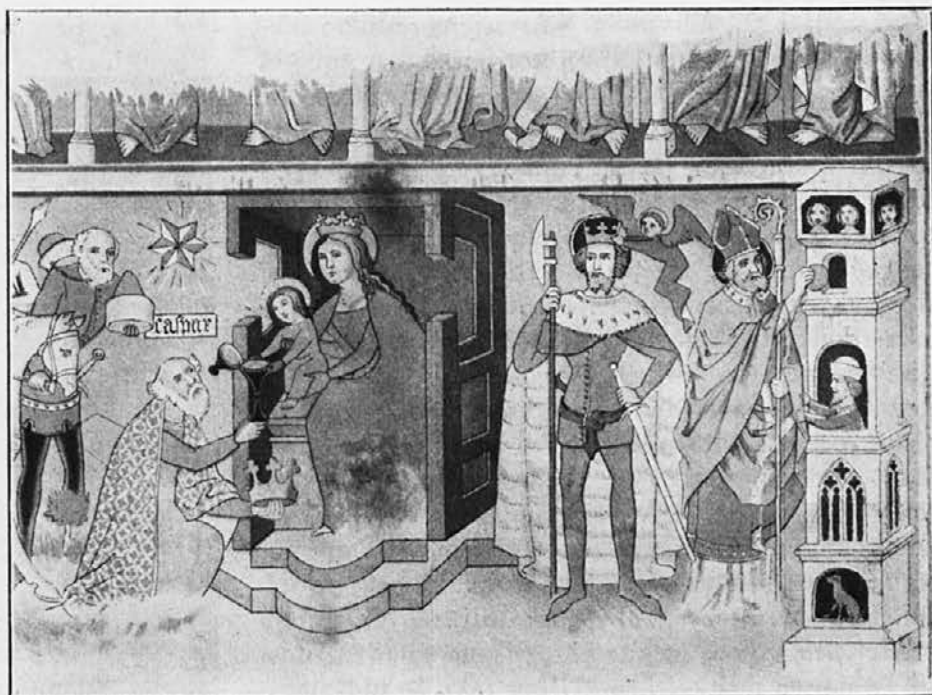

Sl. 45. Martijanci, lastna podoba slikarja Janeza Akvile iz Radgone (leta 1392) (po Fl. Romerju).

kov in podločnih polj prez-biterija v Turnišču, slikarja istega prez-biterija iz leta 1383 in onega ladje v Turnišču iz leta 1389; o njih razmerju do Janezove umetnosti bomo morali še govoriti. Tudi v tej sestavini njihove umetnosti upamo najti oporo za razčiščenje vprašanja o vlogi Janeza. Akvile v prekmurskem slikarstvu druge polovice 14. stoletja.

V Veleméru ima arhitekturna sestavina še razmeroma majhno, vendar pa že čisto določeno in časovno značilno vlogo. Ta vloga je dvojna: prvič označuje v smislu stare umetnosti, kakor že od antike sem, prizorišče, v katerem se dogodek vrši, drugič pa je za slikarja sredstvo, s katerim ustvari okoli prizora, skupine ali figure tro-razsežno prostornino, katere osvojitev postaja odslej ena glavnih nalog slikarstva (sl. 46). V prvem smislu je sv. Nikolaj, ko obdaruje revno nevesto, upodobljena hiša kot večnadstropen stolp, in tak stolp predstavlja nebeški grad v sliki poslednje sodbe. Nedvomno je bil na levem koncu slike sv. Treh kraljev na enak način s stolpom mestnega obzidja predstavljen tudi Jeruzalem. V drugem smislu pa je zastopana arhitektura v sliki sv. Treh kraljev v sedežu z baldahinom, na katerem sedi Marija; enak sostav ima tudi njen sedež v sliki Oznanjenja in pult, na katerem leži njen molitvenik, ter baldahin, pod katerim stoji Ana Samotretja. Marijin sedež ima obakrat obliko trdnega, enostavnega, strogo konstruktivno zgrajenega lesenega sedeža s hrbitiščem, naslanjali in streho. V bistvu je to lesen zaboj brez prednje stene, stranski steni pa sta izrezani za naslanjali rok. Podobno sestavljeno prostorninsko telo — osmerostrana, spredaj od treh strani odprta, zgoraj z baldahinom prekrita zgradba — ustvarja prostor, v katerem stoji sveta Ana. Podobno strogo, čeprav sestavno nekoliko bogatejšo zgradbo je imel Marijin sedež v uničeni votivni sliki iz leta 1383 v prez-biteriju v Turnišču (slika 47).

(Dalje v prihodnjem letniku.)

Sl. 46. Velemér, del slikarije na severni steni (1378). Marija na prestolu v sliki sv. Treh kraljev in sv. Nikolaj obdaruje revno nevesto. V prvi sliki ustvarja slikar — s strogo stvarno, skoraj geometrično sestavljeno stavbo prestola z baldahinom — prostorninski okvir za figuro, v drugi arhitektura označuje prizorišče.

MOJDUNAJ!

Anton Komar

Nakanune. Univerza.

Ruski list s takšnim imenom se mi je ponujal iz izložbe knjigarne na Ringu. Mikal me je temni naslov, kupil sem ga in videl, da sila prevratno piše zoper carizem. Tiskali so ga v Parizu, prepovedovali v Rusiji. Izraz nakanune je vzet iz cerkvenega jezika, pomeni vigilijo, to je starokrščanski običaj, ko so se na velike praznike verniki pripravljali z molitvijo, postom in bdenjem. Bral sem ga počasi, deloma že radi jezika deloma že radi želje, spoznati Bakuninovega novodobnega duha v inozemski ruski mladini. Vendar sem ta list skrival, ker se mi je zdelo nevarno, ako bi ga kdo videl v mojih rokah, četudi so vsi marksistični listi zlorabljali tiskovno svobodo. Dušno sicer mi tako berilo ni moglo škoditi, ker so bile socialne razprave krščanskih mož kakor Mahniča. Kreka, Vogelsanga globlje premišljene in tudi izpeljive.

Brez dvoma vpliva vsak večji pokret na dijaka, ki si hoče ohraniti duhovno svobodo in bi rad kakó koristil na svetu. Tako sem šel prvega maja za socialisti v Prater. Kupil sem spotoma rdeč nagelj, ker sem hotel počastiti delo, ne pa brezverske misli marksistov. Sodil sem, da tja

smem enkrat na leto in me ne bo nič sram, ako bi mi kdo očital zatajo krščanske misli. Prav po godu so mi bili Bielhavlavkovi trgovski pomočniki z belimi nageljni, ki so pa kar tonili v rdečem morju. Sploh se mi je jasnilo, da je beseda: »Zoper demokracijo pomaga le vojaštvo« nesodobna in zelo naduta, zlasti mi je prešla iz duše tesnoba, ko je rabil Leo XIII. v okrožnici besedo demokracija v resnem in pristnem, gotovo v preroškem pomenu.

V skrbi za Danico sem postavil predlog, naj se staro geslo premeni. Upiral se mi je občutek, da smo kakor Bleiweisov privešek, ki je geslo (vse za vero, dom, cesarja) za svojo dobo prav dobro izbral, a v naših časih to mladim ljudem ne more zadostovati. Iskal sem primerne, nenapihnjenega gesla za dijake. Lepo in junaško je bilo geslo Poljakov iz »Ogniska«, da hočejo »odbudovati (obnoviti) Poljsko«, vseh mi je bilo ono katoliških Nemcev iz Norika »pro aris et focis« (za žrtvenike in ognjišča), a pustil sem dijaške letake v avli ter izbral in izmislil: na delo krščansko. Ni mi posebno prijalo, a bilo je zadosti jasno in skromno.

Toda bilo je še prezgodaj. Vedel sem, da ne dobim dvetretjinske večine, a ostal sem celó z enim glasom pod navadno večino, torej v manjšini. A vztrajal sem v naslednjih dveh semestrih še drugič in tretjič. Drugič sem dobil sicer večino, toda ne dvetretjinske. Ovira je bil dvorni kaplan Sedej, ki je odsvetoval spremembo. Tretjič pa je močno premlajeno članstvo soglasno s ploskom sprejelo predlog.

Že prvič sem se zavedel, da bi se mogel predlog kratkovidno in hudobno tolmačiti kot prezir vladarja in katoliške stranke, kajti zgodilo se je, da me je neki pikolovski jurist hotel naznaniti državnemu pravdnistvu: a tovariši so bili zoper tako ovaduštvo, jaz pa sem molčal, da ga ne razjarim. Zato sem večkrat mislil na cesarja. Nekoč sem stal pred votivno cerkvijo, ko se je vozil v odprti kočiji mimo, pokrit s perjanico. Ljudi je bilo malo, tako je opazil mene, ko sem ga pozdravil s klobukom. Odzdravil mi je po vojaško. Prav res sem iz dna srca želel vse dobro cesarju, ki so ga bile obiskale težke nesreče: žena, brat in sin so mu umrli nasilne smrti. Tudi on je bil že ob začetku vlade nevarno napaden in prav radi takratne srečne rešitve so postavili v zahvalo votivno cerkev. Bridek je bil poraz pri Solferinu — tam je padlo v enem dnevu petnajst tisoč slovenskih fantov. Prav dam dunajskemu polihistoriju Kraliku, da tisti Dunajčani, ki so ga žalili s klici »živio Maks«, niso bili med najbistrejšimi.

Prišlo je tudi nekaj pisem od srednješolcev z željo, naj skličemo shod krščansko mislečega dijaštva, če ni mogoče splošno dijaškega. Kakor sem bil vesel te gorečnosti, vendar sem se čutil nesposobnega za vodstvo takšne prireditve, ker za takšno reč je potreben čvrst in smel fant, ne pa kakšna zaskrbljena lutka brez denarja in boljše obleke. Zato sem naprosil podpredsednika Črnete, naj vzame vso zadevo v roke; saj pozna Ljubljano in vse, kar je v njej, bolje od mene, vrh tega ne bo imela zadeva toliko daničarske barve. Naj dijaki svobodno govore in sklepajo. Tako sem si zagotovil, da bom vedel za vse in še kaj svetoval, a se rešil neprijetnega dopisovanja in obiskov. Tovariš Črne je drage volje privolil in vse umno pripravil, jaz pa sem bil zelo zadovoljen z izidom shoda, ker se ni izrekel za novo društvo, dasi je podpredsednik kot voditelj shoda nekoliko preveč omalovaževal Danico, da sem komaj molčal.

Ko sem se znebil opravka s počitniškim shodom, sem se nekoliko bolj lotil svoje stroke. Prijubil se mi je zemljepis. Hodil sem več po Mojdunaju, najčesče k Herderju, kjer sem vsako pošiljko izhajajočega Andree-jevega atlanta vzel in sproti plačal, tako sem imel, a sam ne vem kako, kmalu vezano lepo in veliko knjigo modernega atlanta. Kako sem zmoget, sam ne vem. Če se varuješ zapravljalivosti, lahko živiš na Mojdunaju za pol krone na dan. Jaz sem jih dobival iz hranilnice po osem in dvajset na mesec. Včasih je še oče poslal po desetaku. Od drugod ni bilo nič. Pa sem si lahko privoščil katerokoli knjižico iz Reclama. Celó v gledališče sem nekajkrat šel in sem drugi dan bral, kako je bilo. Hodil sem tudi v naravoslovni muzej in si ogledoval kamenčke, iz katerih je zemeljska skorja. Po naravnem daru in po službeni potrebi, kajpak bodoči, sem bil nagnjen bolj k jezikoslovju, a izbral sem si zemljepisje, ker mi je dal profesor v tretji šoli dvojko iz tega predmeta. Pa so bili drugi vzroki za mojo polomijo, ne moja nevednost. Tako sem hotel na vseučilišču svoj zemljepis popraviti.

Pobral sem podpise profesorjev v indeks, da mi bo potrjen drugi semester. Ta reč ni posebno bistra. Naložili smo knjižice, odprte na pravi strani, da je bilo zložneje podpisovati, in jih jemali podpisane. Profesor jih je hitro podpisoval, poklical včasih Petra in Pavel je segel ponjo, ker ni bilo Petra doma. Kajpak se lahko zgodi, da reč ne gre gladko. Moj tovariš Brigant je bil naglo poklican v neki grad na Moravskem za vzgojitelja. Poprosil me je, naj mu preskrbim potrdila, da ne zgubi semestra. No, vpisanih je imel radi ne-

Gjuro Tiljak: Brusnik.

denarnosti natančno deset ur, kar je minimum. Dobil sem podpise za osem ur po vzorcu Petra in Pavla, dve sta ostali za podpis profesorja matematike. Res, enkrat sem spremil Briganta, da si ogledam profesorja Gegenbauerja. Majhen, debelušen, kratkoviden gospod je moral stopiti na stol, da vidi svoje čačke, ki jih je pisal na desko. Bil je hiter in odločen gospod, zakaj ko je bilo napisano, je takoj izbrisal. Za kaj gre, sem toliko vedel kot za svojo zadnjo uro, nemalo sem se bal, da me bo kaj vprašal. To je bilo vse. Toda sedaj mi bo podpisal tisti dve uri. Na žalost sem zvedel, da je profesor prezgodaj zaključil svoj tečaj, ker mora po ministrovem ukazu potovati v Ljubljano radi potresnih računov. Vest me je gnala k dekanu, če bi on podpisal, tako pa tako. Dekan je rekel, da je moja reč pravična, kar grem naj skozi onale vrata, zakaj profesor je v pisarni. Res, bil je pravi in predložil sem mu knjižico v podpis. Pogledal je in se namrdnil, »Aha, za semester vam gre, ne bo nič, ne podpišem, vas nisem nikoli videl«. »Saj je gospod dekan dovolil.« Hajdi k dekanu. Dekan ni mogel snesti v eni minuti svoje besede in profesor je moral podpisati. K sreči ni pogledal ne dekan ne profesor na sliko v knjižici, sicer bi Peter nič ne opravil za Pavla, še sam bi prišel v zagato. Če mi bo kdo očital, da sem slepar, dokaže s tem, da nikoli ni bil aka-

demski državljani. Nebo je dopustilo ukano za kazni Gegenbauerju, ki se je bahato srdil ob začetku leta, da se je nabralo toliko poslušavcev v njegovi dvorani, kakor bi on, matematik, učil o spolnih boleznih. Jaz pa sem trdno sklenil, da ne bom nikoli več pomagal na tak način, ker je zelo dvomljivo.

Ubogemu človeku res ne dajo nikoli miru. Treba se je bilo pogovoriti še s tem ali onim profesorjem. Tak pogovor se imenuje kolokvij, ker nič ne stane, pa tudi nič ne velja. Postavili so ga pač filistejci, sovražniki dijakovega miru. Vendar se dijak pogovarja s profesorjem; prav lahko se zgodi, da ima tak pogovor dalekosežne posledice. Torej naj ostane kolokvij, naj bodo filistejci. Vsaj majhna kontrola je.

Zemljepisni Tomašek je najbolj pametno napravil, ko je ob zadnji uri rekel, kdor hoče kolokvirati, naj pripravi potrebne tiskovine in čez četrto ure pride.

Bilo nas je pet, ki smo razkosavali veliko Rusijo, veliko zato, ker je od Petra Velikega skozi dve sto let k svojemu telesu prilepila vsako leto ozemlja za eno Slovenijo. Dunajski Slovenec, sin Pavline Pajkove, je najboljše znal, jaz sem bil zadovoljen s prav dobrim redom.

V avli sem zagledal Otona. Srečne oči!

»Kam si kanil?« me je vprašal.

»Pogovoril bi se rad z Büdingerjem, pojdi z mano.«

»Kam, na kolokvij? Sem se premalo učil.«

»Beži no, jaz grem takoj. Če nama ne bo šlo: nikomur nič.«

»Jaz bi najrajši po počitnicah.«

»Nikar! Ali si hočeš bolho zarediti, ki te bo klala?«

Podal se je: poskusimo!

Kupila sva kolek in golic, napisala pred pisarno na mizi, ki je bila vsem na razpolago, svoje ime, profesorja in predmet, nato sva šla kratko pot, številko je povedal sluga, pozvonila sva. Gospod profesor je doma! Potrkava, starček je dobre volje, ker se odpravlja na Tirolsko. Odkaže sedeže, hoče vedeti nekaj rimske zgodovine pred Cezarjem, o Mariju in Suli. Ko piše v spričevalo, hvali Kranjce in razlaga, da pojde še danes na Tirolsko. Red nama je vpisal odličen. Bog živi zlate starčke!

Zvečer smo se odpeljali iz noči Mojdunaja v belo jutro ljubljanskega polja.

Naš praznik.

O počitnicah smo Daničarji skrbeli, da bi se dijaški shod kolikor mogoče dostojno in rodovitno izvršil. Vedel sem, da bo šlo v glavnem po mojih željah, zlasti če bom tiho in zaupam v pamet drugih. Najbolj me je veselilo, dragi Komar, da vsa se pri tej skrbi močno zblížala, zakaj odslej sva bila in ostala do danes složnih misli. Saj vem, da sem bolj vulkanske narave, zato sem večkrat izbruhnil nepričakovano, kar ni šlo v tvoje jasne račune.

Začeli smo premišljati, katere govornike naj postavimo za shod. Prvi naj bo, sem svetoval, bogoslovec, kateri, ga bodo že izbrali sami bogoslovci.

Ti, dragi Komar, si sprožal misel, naj bo en govornik, da bi kaj načelnega povedal, in si imenoval dr. Debevca. Naj pove kaj o razmerju vere do vede. Meni je bila tvoja misel takoj všeč, ker sem poznal doktorja iz popoldanskih nedeljskih govorov v Alojzijevišču, da je duhovit mož in mlad. Ti si poprijel in me povabil, da greva koj popoldne k njemu in ga poprosiva za govor. Dočila sva uro, ko bo najbrž doma. Popoldne sva šla in dr. Debevca bolj prisilila nego pregovorila, da je hotel govoriti o veri in vedi. Pri tem sem presenečen opazil na njegovi diplomi na steni, da je njegov doktorat bogoslovni, kar je pač najlepše za duhovnika. Prej sem bil namreč sodil, da je filozofski.

Tedaj sem sklenil s teboj, dragi Komar, v svojem srcu neminljivo prijateljstvo, čeprav si danes veliko več nego jaz, in slutim, da boš dosegel vrh Triglava slovenska nebesa. Bog ti daj!

Konec.

Shod krščansko mislečega dijaštva se je zelo povoljno izvršil. Novo društvo bo, toda v Gradcu, na Dunaju ostane Danica. Tako je zaključil idealni Evgen Lampe.

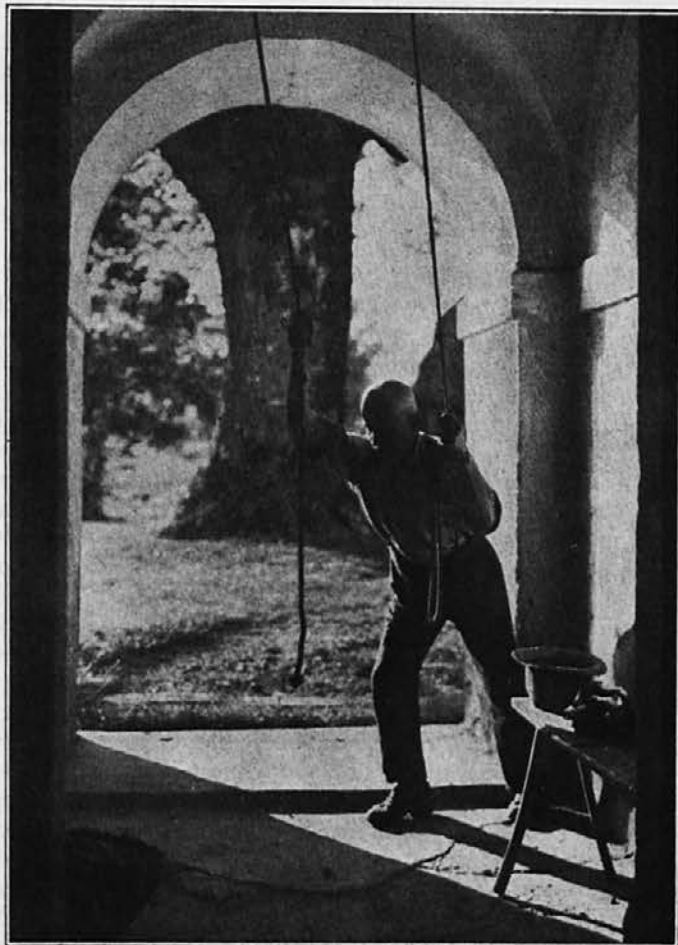
Zdaj moram to delo končati nedokončano. Po tovarniških kosih delamo ljudje, vsak en člen, da je veriga.

Voham jutrnjo sapo, tako stoji nekje v Hamletu, minila je ura duhov...

Končal bi z Nemcem Weberjem v Dreizehnlinden: Naj nam Bog dá najti stezo, iz vseh stisk v deželo rajsko; mōli zame, grešnik, prosim, ko končujem lip trinajstko.

A ker sem Slovenec, naj bo takole: A, a, a (ne znam govoriti) je začel s prerokom Pleteršnik, zadnjo besedo po bogatem redu pa je zapisal: zajuckati.

Juhuhu! Na, pa se mi je posrečil tudi konec.

Marije zvoni. (Fot. Fr. Krašovec.)

IZUMIRAJOČI ZOBER

Albin Zalaznik

V seznamu iztrebljenih in zdesetkovanih živali najdemo tudi imeni dveh živali, ki sta nudili v davni veliki nevarne, pa baš radi tega strastno zaželeno zabave. To sta tur (bos primigenius) in zober (bison europaeus). Že v srednjem veku so ju mnogi zamenjavali; nič čudnega ni, če imajo moderni ljudje večinoma enako nejasne predstave.

Tur, ki je danes že docela izumrl, je bil našemu domačemu govedu dosti podoben. Na Španskem redijo bike za znane borbe po arenah; ti biki so izmed današnjih zastopnikov goveje živine turu po obliki še najbližji. Nekateri živaloslovci celo menijo, da je tur neposredni praded našega goveda. Zadnjega tura so ubili v 17. stoletju. Takrat je bila žival že silno redka. V prejšnjih stoletjih pa je imela gospoda na lovskih pohodih kar obilokrat priliko, da se globoko v hosti sreča s to pošastjo. Tudi po gozdovih na Slovenskem je nekoč domoval tur in gotovo so ga še lovili Turjani, ki so prišli v naše kraje okoli leta 1000. Umeli so se na ta posel, to izpričuje njih rodovinsko ime; tudi grb jim je krasila turova glava.

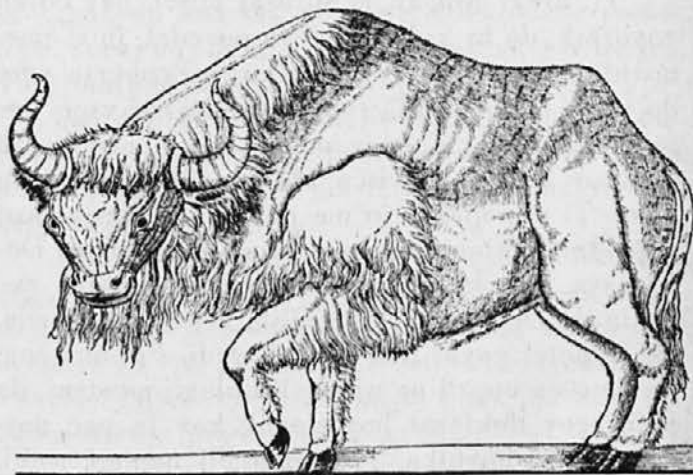
Medtem ko se je dal tur do neke mere krotiti in so ga mogli živinorejci celo uporabljati za križanje z govedom, se je pa zober takega ponižanja vedno branil. Bil je predivji, pretrmast. Ostal je samosvoj. Pač prav radi tega je v borbi za obstanek bolje uspel nego tovariš tur in zato še dandanes životari po nekaterih zaščitnih gozdovih Evrope; ni še popolnoma izumrl. Zober je krepka, rogata žival s silno razvitim prednjim telesom. Za glavo se boči visoka grba, ki ji sledi proti repu še druga, manjša. Odrasla žival doseže 1,8 m višine, dolga pa je lahko tudi 3½ m ter tehta do 800 kg. Zober se sme bahati z nekakim prvenstvom v Evropi, kajti naša zemljina ne premore drugih urojenih sesavcev enakega obsega in enake teže. Pa je bil zober v sivi pradavnini še precej večji, nego so njegovi današnji potomci. Tudi je bil mnogo bolj razširjen. To sklepamo iz okostij, ki so jih po evropskih in azijskih pokrajinah izgrebli iz zemlje. Bila je nekoč doba, ko so se v tisočletnih presledkih vrstile velike poledenitve in neznanske poplave; zemljelovci (geologi) imenujejo to dobo diluvium. V takrat nastalih zemeljskih plasteh počivajo poleg marsičesa drugega ostanki nekdanjih orjaških zobrov. Tudi po jamah, kjer je živel takrat človek, se je nakopičilo dovolj ostankov. Menda se je tiste čase in še v prvi zgodovinski dobi klatil zober rajši po stepah, ki še danes pokrivajo brezkrayne dele Azije. Vsaj iz risb starih Babiloncev, ki so ga častili kot bogovom ljubo žival, bi se to dalo sklepati. Šele ko je Evropo pokrila

nova rastlinska odeja, se je zober privadil življenju v gozdu. Tja do Pirenejev je prodril in v tamkajšnjih hostah čakal celó viharo dobo preseljevanja narodov.

Starim Grkom in Rimljanom je bil zober najmanj toliko znan kakor dandanes povprečnim Evropecem medved. Veliki filozof Aristotel, ki se je bavil tudi z živaloslovjem (zoologijo), ga omenja v svojih spisih. Enako ga ni prezrl rimski vseznalec Plinij, ki je v obsežnem delu »Historia naturalis« poklonil svojim rojakom nekaj leksikon celotne staroveške znanosti. Prosluli vojskovodja in kesnejši samodržec rimske države Gaj Julij Cezar je v sedmih knjigah opisal, kako se mu je posrečila osvojitve Galije (današnje Francije). Ker je imel tedaj opravka tudi z Germani, ki so silili čez Ren proti zapadu, je še njim posvetil nekaj odstavkov. Tu beremo, kakšni drzni lovci so bili stari Germani. Nič boljše nego s samo sulico oborožen je šel German v hosto in se lotil zobra. Če je ubil starega samca — s takimi se ni bilo šaliti — so ga tovariši poveličevali kot velikega junaka in lovski dogodek je zaslovel v deveto vas.

Vemo, kako rado je hodilo rimsko ljudstvo v cirkus gledat krvave borbe; v srditih spopadih so se mesarili gladiatorji med seboj ali pa se merili z zverinami vseh vrst. Te krvave igre so se vršile vse češče in množica se je tako razvadila, da je vedno bolj in vedno strastneje zahtevala, naj pripodijo v areno čim redkejšo, čim krvočnejšo in silovitejšo zver. Že v prvem stoletju cesarstva je imel narod priliko, da prisostvuje strašnim bojem med ljudmi in zobri. To so morali biti nepopisno grozoviti prizori! A Rimljanom so bile take morije v užitek, da nikoli tega. Vriskali, tulili, besneli so od norega veselja. Pesnik Martial hvali v pesemci nekega gladiatorja, ki je po nečloveških naporih položil nekaj zobrov v prah in se cel in zdrav vrnil iz okrvavljene arene. Takele prireditve so uničevale neverjetno veliko živalskega življenja. Bilo je zato treba neprestanega dotoka. O zobrih vemo, da so jih dobivali rimski cirkusi zlasti iz Germanije, iz karpatskih dežel in z Balkanskega polotoka. Bila je prava umetnost, zobra živnega in nepoškodovanega uloviti, toda Rimljani so imeli dovolj poklicnih strokovnjakov, ki so kočljivi posel mojstrsko opravljali.

V srednjem veku so se začele čede zobrov redčiti. V frankovski državi so smeli loviti zobre samo kralji.

Zober. (Iz knjige Žige Herbersteina.)

tako redka je bila že žival. Karel Veliki je moral celo čez Ren v današnjo Nemčijo, kadar ga je mikalo, da si privoščiti tak plen. V deželi Sasov, zlasti v gorovju Harz, je prebil Karel marsikak teden na lovskih pohodih, ki niso bili brez nevarnosti. Zober se je bolj in bolj umikal proti vzhodu. Poznala ga je še srednjeveška Češka, na Ogrskem pa so ga imeli v ograjenih gozdovih. Tudi po balkanskih deželah ga še ni zmanjkalo. Prav bogate pa so bile poljske in baltske pokrajine.

Ko je napočil novi vek, so se v Evropi samo štiri dežele ponašale z naravnim obiljem zobrov: Poljska, Vzhodna Prusija, Erdeljska in Rusija. V slednji državi so jih kmalu iztrebili, le v nepristopnem Kavkazu se je žival ohranila. Zanimiva priča iz te dobe je kranjski plemenitaš Žiga Herberstein, ki je v službi cesarja Maksimilijana I. kot diplomat potoval na ruski dvor. Leta 1549 je svoja opazovanja objavil v latinsko spisani knjigi »Rerum moscovitarum commentarii«. V nemškem prevodu, ki je pod naslovom »Moscovia« izšel malo let kasneje, je objavil tudi sliko zobra.

Na Erdeljskem so zobre iztrebili ob koncu 18. stoletja, malo prej pa v Vzhodni Prusiji. Pruski vladarji so radi prirejali divje bojne igre, pri katerih so nastopali zobri zoper pse in medvede. Otepali so se psom, jih metali v zrak in potem teptali. Naposled so zobri le omagali, kajti psom je bilo preveč. Te bojne igre so silno razredčile vrste zobrov, ostalo so opravili divji lovci in tako je žival v Vzhodni Prusiji izumrla, dasi je kralj Friderik II., brž ko je zavladal, vse krvave prireditve prepovedal.

Malo več sreče so imeli zobri na Poljskem. Tudi tam so jih brezobzirno trebili. Tako je kralj Sigmund III. v dobi sedmih let ustrelil čez štirideset zobrov. Avgust III. pa je priredil leta 1744 velik lov, ki je vzel življenje tridesetih zobrov. Poljski kralji so žive zobre tudi zelo radi poklanjali drugim dvorom v dar. Nič čudnega, če se je ob razsulu poljske kraljevine na vsej poljski zemlji ohranilo eno samo naravno bivališče zobrov. Ta svet, ki se razprostira okoli vasi Bialowieže, 200 km vzhodno od Varšave, je ob delitvah Poljske pripadel Rusiji. V tamkajšnjem obsežnem pragozdu, nedotakljivem lovišču ruskih carjev, so našli kmalu po Napoleonovem pohodu 300 zobrov. Število je hitro poskočilo in sredi stoletja jih je bilo že približno 1500. Ko je buknila leta 1863 poljska revolucija proti ruski vladi, je to občutil tudi Bialowieški les. Nastale so vrhete bolezni in tako so se čede znova skrčile. Ko se je pričela svetovna vojska, je po ruskih uradnih podatkih živelo v 2000 km² velikem pragozdu 737 zobrov. Ob začetku leta 1915 je Nikolaj II. zadnjič obiskal svoje priljubljeno lovišče. Ko se je končala ruska fronta, so umikajoči se vojaki, da pridejo do hrane, pridno streljali divjačino po Bielowieškem lesu. Gozd so kmalu preplavili tudi divji lovci iz okoliških krajev. Sovjetske čete, ki so prišle kasneje, tudi niso kazale nobenega smisla za ohranjanje zobrov. Leta 1921 pa je domačin, nekdanji gozdar Jernej Szpakowicz ustrelil zadnjega zobra, ki se je še pasel po Bialowieškem lesu. Tako je prišlo bivše carsko lovišče ob ono redkost, radi katere je nad sto let slovelo po svetu. Leta 1929 je sklenila poljska vlada, da zobre nanovo udomači v lovišču okoli Bialowieže. Izbrali so iz zooloških vrtov v Varšavi in Poznanju pet zobrov, ki so se zdeli najsposobnejši za življenje v prosti na-

ravi, in so jih izpustili najprej v ograjen predel gozda: bilo jih je namreč treba spočetka zaščititi zoper številne roparice. Le polagoma so se zobri privadili. Zobri se plodé prav počasi, treba je dokaj pazljivosti in truda, če hočejo preprečiti, da živali ne izumró. Zdi se, da bo obnova v Bialowieži uspela. Kakor so na lanskem kongresu Mednarodnega društva za zaščito zobrov ugotovili, živi sedaj tam že čez 200 zobrov v čedah po 12 do 15 glav.

Ostali svet ne premore veliko svobodnih zobrov. Mogoče je, da se jih je nekaj rešilo v najtišje gozdove Kavkaza. Veliko njih število vsekakor ne more biti, kajti po zlomu carske Rusije so jih streljali kar s strojnimi puškami. Prirodopisci menijo, da utegnejo ponekod po gorskih gozdovih malo raziskane notranje Azije živeti še prav čvrsti zobri. Bivoli Severne Amerike — tudi te je človek malone uničil — niso pravi zobri, a so jim zelo sorodni.

V Evropi hranijo zobre po raznih zooloških vrtovih v Nemčiji in na Poljskem, a ker se v ujetništvu skoraj nič ne množe, jim je treba preskrbeti prostornejših bivališč, kjer lahko bolj naravno živé. Tako jih je nekaj v lovišču Woburn Abbey vojvode Bedforda na Angleškem, kjer še dobro uspevajo. Isto velja o lovišču princa Plessa v Šleziji ob poljsko-nemški meji. Tudi v nemški pokrajini Hannover je pruska vlada preuredila prostorno posestvo Springe (1500 ha) v zaščiteno bivališče zobrov.

Vobče kažejo Nemci veliko zanimanje za usodo teh redkih sesavcev, ki so najzanimivejši živi ostanek iz davne starokamene dobe. V mestu Frankfurtu na Nemškem je sedež Mednarodnega društva za zaščito zobrov, ustanovljenega kmalu po svetovni vojski. Člani so iz raznih narodnosti, celó Japonci so vmes. Od časa do časa prireja društvo mednarodne sestanke. Dosedaj so se vršili kongresi v Budimpešti, Poznanju in Berlinu.

Tako si prizadevajo mlajša pokolenja, da vsaj v skromni meri popravijo, kar so prejšnji rodovi brez uma in srca razdejali.

BOLGARSKI PREGOVORI

Konja si ogledaj od spredaj, človeka od vseh strani.
Konec okraši delo.

Vest je božja budilka.

Kača ne pokaže nog.

Eden greši, tisoč jih trpi.

Star prijatelj več velja kot nova dva.

Bolje danes pet kakor jutri deset.

Ena iskra zažge mnogo hiš.

Ena ovca ne dá dveh kož.

Vsakdo nosi svojo čast.

Vsi prsti niso enaki.

Za denar vse, zdravje ne.

Vsakdo je gospodar v svojem domu.

Ako bi vsaka muha brala med, bi hrošč nabral največ.

Dober dan se že zjutraj pokaže.

Ako goniš dva zajca, ne ujameš nobenega.

Sama roka se ne umije niti v Donavi.

Tiha voda podira breg.

Globoko rano ozdraviš, hude besede ne zabiš.

Pomagaj si sam, ne zanašaj se na tujo pomoč.
Pazi se pred steklím psom.
Žaba je videla, kako kujejo konja, in dvignila
krake, da jih podkujejo.

I. P.

K DELOM HRVATSKIH UMETNIKOV

Letošnjo pomlad so hrvatski oblikujoči umetniki priredili v zagrebškem Umetniškem paviljonu prvo skupno razstavo. Pod okriljem društva Zagrebških likovnih umetnikov so se zbrali starejši in mlajši slikarji in kiparji, ne glede na umetniško usmerjenost. Vodilno načelo za ustanovitev društva je bilo spoznanje, da so stanovske koristi nad umetnostnimi teorijami in cilji posameznih skupin. Razstavili so umetniki najrazličnejših smeri in starosti pa kakovosti, skupna jim je bila prav za prav le ena poteza, namreč nekaka umirjenost. Z nekaj izjemami (umetniški skupini »Trojica« in »Zemlja«) so se združili v novem društvu vsi pomembnejši hrvatski umetniki, med njimi kipar Ivan Meštrović, grafik Tomislav Krizman, slikarji J. Kljaković, izmed mlajših Gecan, Uzelac, Tartaglia, Motika in drugi. Mimo teh so se udeležili razstave tudi mnogi mladi umetniki, ki so stali nekdanj blizu kroga umetniškega kluba »Zemlja«, kot Mujadžić, Postružnik in Detoni. — Objavljamo reprodukcije štirih del s te razstave. Od teh so zastopani z eno pokrajino Gjuro Tiljak (Brusnik) in Marijan Trepše (Veliki dol), a Ivo Režek s fragmentom večje podobe »Iz zágorske krčme«. — Prav dobro in res močno delo je plastika Antuna Augustinčiča »Glava«. Ta mladi kipar, eden najboljših Meštrovićevih učencev, obeta, da se razvije v umetnika resnično globoke samobitnosti. Objavljena glava je odlomek z velikega spomenika padlim junakom, katerega je izdelal Augustinčič za Kragujevac, kjer so ga lani postavili. — Zelo zanimiva je slika »Iz zágorske krčme« Ivota Režka, darovitega mladega slikarja, ki je studiral v Parizu in je znan tudi kot uspešen karikaturist. Zadnje čase se je približal v svojih delih kmetskemu življenju v Hrvatskem Zagorju. — Ko objavljamo nekaj teh reprodukcij po delih mlajših hrvatskih umetnikov, spoznamo šele, kako malo nam je znano njihovo delovanje. Zato bomo skušali v bodoče čim večkrat seznanjati naše bralce s plodovi sodobne hrvatske oblikujoče umetnosti, zlasti še mlajših umetnikov. Prepričani smo, da bo to koristilo medsebojnim kulturnim stikom, posebno če bo naše prizadevanje našlo odmeva onstran Sotle, kjer slovenska upodabljalna umetnost ni prav nič bolj znana. Žalostno je prav za prav, da smo si tudi na polju oblikujoče umetnosti po šestnajstih letih skupnega življenja v lastni državi sosedje še tako popolnoma tuji. Le nekaj ur vožnje loči Zagreb od Ljubljane, pa poznamo mi in oni tam vsako strujo in strujico, vsako še tako neznatno umetniško zadevico, ki se zgodi v Parizu, Berlinu ali na Dunaju, bolje od sosednjih. Tako ne more iti naprej! In ravno oblikujoča umetnost in glasba morata storiti prvi korak k boljšemu vzajemnemu spoznavanju.

D.

N O V E K N J I G E

Hugo v. Hofmannsthal — Oton Župančič: **Slehnernik**. Uvod napisal Jakob Šolar. Založila Družba sv. Mohorja 1934. Strani 117. — Ni še dolgo tega, kar se je pri nas pojavilo stremljenje, da naši podeželski dobrovoljski odri vendar krenejo na neko novo pot ter novim ljudem in novi mislenosti po vojski najdejo novega gledališkega izraza. Medtem ko so se naši odri pred vojsko utapljali v burkah ter v »ljudskih« igrarh dvomljive vrednosti — edino Finžgar in nekaj prireditev iz nemščine je reševalo dostojnost in višino naših odrov v podeželju — je povojni čas prinesel veliko poživitev našega gledališkega repertoarja ter velik vrednostni dvig uprizorjenih del. Pa tudi duhovna vsebina povojnega človeka, novi idejni tokovi in smeri so zahtevali in terjali novo posodo, novo besedo na odru. Tako je poleg stare gledališke idejne smeri, ki bi jo mogoče lahko imenoval povprečno meščansko — Cankar je bil edini idejni revolucionar, glasnik idejnega prodora — po vojski kot odraz novih duhovnih in družabnih razmer nastopila na eni strani socialistična smer, ki z delavskimi odri in družabnimi dramami gradi kolektivistični, v duhu marksizma zajeti oder, na drugi strani pa duhovno obnovitvena smer, ki stilno zastopa nekak duhovni realizem. Duhovni problemi povojnega časa, ki je do temeljev razrvan, so zahtevali nove odrske besede. Dalje, kdor hoče razglašati svoje ideje, mu je gotovo eno najboljših propagandnih sredstev gledališče, ki je vsaj toliko glasnik prihodnosti kot sedanjosti. Kdor je — tudi pri nas — hotel oznanjati duhovno obnovo, se je moral polastiti tudi odrov. Poleg tega idejnega preokreta je bilo pri naših odrih nujno potrebno tudi to, da se približajo občinstvu. Zdi se mi, da so veliko preveč govorili našim ljudem o norčijah ali nam tujih žaloigrah, sicer pa je med obema gledališkima faktorjema, igravci in gledavci, zijal velik prepad: kot da igre niso izšle iz nas in ne govorijo našega jezika. — Izmed iger po vojski, ki so nam prinesle novo idejno vsebino in stopile obenem najbližje širokim množicam, se mi zdi prav duhovna igra o bogatinu Slehnerniku na prvem mestu. V paraboli o bogatem Slehnerniku, ki mora nenadoma zapustiti vse in oditi pred večnega Sodnika, stojimo pred problemom človeka ob prelomu iz smrti v življenje, ob vprašanju, ki mora po svoji večni ostrini vsakikrat človeka pretresti. Ta duhovni, splošno človeški problem smrti in večnega onostranstva nam v času duhovnih razvratov stopa jasno pred oči in se uvršča v dolgo vrsto večnih vprašanj, ki nas mučijo. To je idejna bližina in splošnoveljavnost duhovne vsebine v »Slehnerniku«. Dalje se mi ta srednjeveški misterij o življenju in smrti zdi tako zrasel iz srednjeveške Cerkve v duhu gotike, da se mi ljudje v njem zde, kot da so stopili iz gotskih portalov, izza gozda stebričja, z barvanih gotskih oken, zdi se, da ti sirovo, nerodno izdelani kipi — kot se izražajo umetnostni laiki — iz prej obrtniških kot umetniških delavnic drže v rokah pasove in trakove s pobožnimi in poučnimi napisi: »...da bi se vsak za dobro vnel — in zase nauk zlat posnel« (Glasnik v »Slehnerniku«). »Slehnernik« je od srednjeveških moralnih iger najslavnejša in umetniško najbolj zrela. Ta duhovna igra

raste iz vsakdanjega življenja in s svojim drugim delom sega v onostranstvo. Alegorika, kot jo predstavljajo smrt, vera, mamom, dobra dela itd., se družijo z vsakdanjim realnim svetom — ta dualizem ustvarja dramo duhovnega realizma. Če primerjamo Župančičev tekst, ki je prirejen po nemškem Hofmannsthalovem »Jedermannu«, s priredbo, ki jo je izdal Ljudski oder (Thuysbaert-Pogačnik), predstavlja ta slednji srednjeveški igri bližji tekst v prozi, po umetniški ceni in po oblikovni strani ga pa Hofmannsthalov-Župančičev s svojimi verzi seveda daleč prekaša. Ta je pesem, polna besednih in stilnih lepot, oni pa preprost tekst v prozi z večjim poudarkom na idejni plati kot na oblikovni, literarni. Slehernik očituje katoliško gledanje življenja, smrti in večnosti, zato je bilo primerno in hvale vredno, da je to delo, ki lepo nadaljuje vrsto klasičnih Župančičevih prevodov, izdala vprav Mohorjeva družba. — S tem sem nekoliko označil pomembnost te duhovne igre. Naj gre ta tekst preko vseh naših odrov, naj približa ljudem onostranstvo, oder pa sodobnosti. — Knjigo krasi originalne ilustracije iz starih izdaj te igre, na čelu pa stoji izčrpen Šolarjev članek o vzniku, razvoju in pomembnosti srednjeveških misterijev. Tako je knjižica obenem tudi literarno zgodovinsko pomembno delo.

V. S.

Ksaver Meško: **Henrik gobavi vitez.** Božičen misterij. Mohorjeva knjižnica 68. — Ta božični misterij je sprva izšel v Domu in svetu leta 1933. Mohorjeva družba je izvršila zato predvsem lepo dejanje pietete do pisatelja, da je letos za njegovo šestdesetnico izdala delo še posebej v knjigi. — Dasi obsega Meškovo literarno delo pesmi, črtice, povesti in drame, moramo vendarle reči, da so umetniško najmočnejše in najbolj prepričevalne njegove črtice. V njih se je najiskreneje razodela njegova lirična narava, kateri so osebna čustva in razmišljanja ne le vir življenja, sproščenosti in ustvarjanja, marveč hkrati tudi meje duhovnega poleta. Zato ni nič čudnega, da je postal Meško poleg Cankarja prvi in najčistejši glasnik naše nove romantike in simbolizma. — Toda Meško je večkrat prestopil meje, ki sta mu jih zarisala narava in njej ustrezajoča literarna smer. Zato njegovo delo niti duhovno niti stilno ni enotno. Dasi je zunanji vzrok zato pač okoliščina, ker so njegova dela nastala v raznih obdobjih, je vendarle zanimivo, kako se je pisatelj prilagodil raznim smerem. Tako je n. pr. v nekaterih povestih in dramah podlegel vplivu naturalizma, ki mu je notranje tuj. — Podobno, a vsekakor organsko duhovno in stilno križanje pomeni tudi drama »Henrik gobavi vitez«. Takoj je očitno, da se je avtor skušal obogatiti s povojno religiozno smerjo v književnosti (Caudel), kateri pa se je približal preveč zunanje. Njegova igra, v kateri prevladuje lirični element, je v resnici bolj lepa romantično legendarna parabola, ki poveličuje heroizem žrtve, kakor pa misterij ali duhovna igra v smislu sodobnih prizadevanj. Posebno glede končnega razpleta je treba reči, da pomeni pač zadovoljivo apologetično rešitev, ne pa dramatičnega očiščenja. — Moč in lepota Meškovega dela sta razen v slikovitosti srednjeveškega okolja v občutju in jezikovnem izrazu. Prav zaradi tega pa bo igra za večino naših igralskih skupin težko uprizorljiva. Tem večji užitek bo zato nudila vsem, ki jo bodo brali. Primerna je zlasti za čas okrog božiča.

F. V.

Oče naš. Samozaložba Janeza Dolžana, Ljubljana. Ilustriral Oton Gaspari. 1934. — Nabožnih slikanic Slovenci še nimamo. Kolikokrat so starši v zadregi, kaj naj dajo otroku za Miklavža, da mu bo v veselje in vzgojni prid obenem. — Drugi narodi izdajajo za čuda razkošne otroške knjige. Prednjačijo v tem gotovo Nemci, med Slovani pa je n. pr. slovaški Spolok sv. Vojtecha (njihova Mohorjeva družba) izdala knjižico »Pre moje diet'a« (Mojemu otroku) s pristrčno toplimi slikami Ide Bogatte in kratkimi, pa močnimi verzi mladega duhovnika Javorja — knjižica spremlja otrokovo življenje čez dan in ga versko vzgaja. — Gaspari in Dolžan hočeta otroku razložiti očenaš. Večbarvne Gasparijeve ilustracije, delo Jugoslovanske tiskarne, so umetnostno po soglasju barv in po svoji izdelanosti zelo posrečene slike in pričajo o Gasparijevih zmožnostih; po vsebini so večinoma zelo primerne razlage posameznih delov molitve, mnogo povedne so n. pr. naslovna, Zgodi se tvoja volja, Odpusti nam in Ne vpelji nas. Boga Očeta in anjele slika Gaspari povsem tradicionalno, tako kakor jih predstavljajo nešteto krat tudi pri naših božičnih igrah na odru — saj drugače je skoro nemogoče. V ljudeh in pokrajini se pri Otonu očituje vpliv očeta Maksima, pa nikdar pretirano, zato je Oton pristen in prija. — Verzi, ki slike pojasnjujejo, so vsebinsko globoke misli, često ljubko otroški; vendar pa so nekateri za otroke pretežki in preveč abstraktni. Ker se takih pesem otrok sam od sebe nauči na izust; naj bi bila metrika za otroška usta dosledno stroga. — Knjiga je otroke in starše, vem to iz izkušnje, prijetno razveselila.

J. P.

František Langer: **Pes druge čete.** Slovenski mladini priredil Pavel Holeček. Izdala in založila Tiskovna zadruga. V Ljubljani 1934. — Češki pisatelj František Langer, ki ga poznamo pri nas po raznih njegovih dramah, nam pripoveduje v tej knjigi zanimive spomine iz svetovne vojske. Pripovedovanje, v katerem se prepleta zgodovinska resničnost s svetom domišljije, je izredno živo, napeto in oblikovno dovršeno. Pisatelj nam opisuje življenje in usodo čeških legionarjev na poti iz Rusije v domovino. Knjiga je tako niz raznih dogodkov in zgodb, ki jih avtor neredko položi v usta nastopajočih oseb, kar pripovedovanje še bolj poživljuje. Bravcu se zdi, da sedi sredi družbe vojakov iz svetovne vojske ter jih posluša, kako pripovedujejo dogodke iz svojega življenja. Ker se napeti vsebini pridružujejo dovršeni opisi in živahni dialogi, raste zanimanje bravca do konca. — Središče vsega pripovedovanja pa je povest o krasnem jakutskem psu Rafu. Njegovo podobo je narisal pisatelj s takšno nadarjenostjo in ljubeznijo, da ne naletiš pogosto na enako dovršene opise iz živalskega sveta. Toda zgodba o psu mu ne služi samo v pripovedne namene. Z njo je dal delu tudi idejni poudarek, ki je razviden zlasti iz pripovedovanja psa, ki so ga »trije doživljaji med ljudmi naučili, da ni hudobnega človeka, ki bi se v njem včasih ne vžgalo sonce do brega, da ni trdih človeških rok, ki bi ne znale pogladiti, in da je v vsakem še tako slabem človeku nekje kapljica božjega duha, vrelček ljubezni in koreninica dobrega«. — Žal pa nas v tej pripovedno odlični knjigi, ki jo bodo z užitkom brali stari in mladi, moti to, da pisatelj na eni strani idealizira

legionarje, ki jih slika kot heroje ljubezni do domovine, medtem ko na drugi strani ostale vojake prikazuje le v nelepem ogledalu vojnih grozot. To dvojno merilo zelo zatemnjuje misel človekoljubja, ki je simbolizirana v povesti o psu. Ako obsodimo vojsko in njene grozote, ne moremo tega storiti samo napol. — Prevod je lep; samo namesto nekaterih slovanskih bi bilo treba postaviti slovenske besede. F.V.

Knjige Družbe sv. Jeronima v Zagrebu za l. 1935. Hrvatska Družba sv. Jeronima deluje med hrvatskem ljudstvom podobno, kakor deluje Mohorjeva med slovenskim. Letos je izdala deset knjig na približno 900 straneh v treh skupinah. Prvo skupino (cena knjig 10 Din) tvorijo: lepo opremljen in podoben bogat in pisan koledar Danica, zgodovinska povest iz burne hrvatske zgodovine na koncu 14. stoletja »Krvavo zborovanje v Križevcih« (spisal M. Mayer, dobro narodno izpodbudno delce brez velikih literarnih stremeljenj) ter poučna knjiga. To so tri knjige glavne izdaje. Drugo skupino tvorita knjižici redne izdaje (cena spet 10 Din): »Evangelist«, homiletična knjižica, ki jo je spisal sarajevski nadškof dr. I. Šarić, ter poučna knjižica »Zdravje na vasi«. Kot izredne so (za ceno 20 Din) izšle štiri knjižice: »Pod sajasto streho«, novele iz bihaške krajine (spisal Grmović), ljudska moralka »Temelji krščanskega življenja« (Blažević), zgodovinska knjižica »Hrvatski prepoved v Dalmaciji« (prof. Horvat) o političnem življenju Dalmacije v preteklem stoletju ter končno za ženske knjižica »Gospodinja v hiši«. Če te hrvatske knjižice primerjamo z našimi mohorskimi, so naše knjige obširnejše in veliko lepše opremljene. Zlasti se naše odlikujejo po številnih ilustracijah in boljšem papirju ter tisku. Po vsebini pa hrvatske knjižice predstavljajo uspel izbor za široke sloje. Poleg vsakoletnih družbenih knjig izdaja Družba sv. Jeronima še vrsto različnih knjižic in časopisov in sploh razvija veliko delavnost. Njenemu delu tudi uspeh ne bo izostal. V.S.

Venceslav Sejavac: **Pesmi.** Trieste. Tipografija E. Tenente & C. 1934. Samozaložba. — Dvakrat moramo biti veseli te knjižice. Prvič, ker so pesniške zbirke danes redek pojav. Duhovna odmaknjenost in težke gospodarske razmere jih ovirajo. Drugič, ker je delce izšlo v Primorju in se more prištevati med maloštevilne slovenske knjige, ki so tam dovoljene. Vrh tega moramo občudovati požrtvovalnost avtorja, ki je Pesmi sam na lastne stroške izdal, sicer bi jih ne imeli. Sejavca poznamo že iz njegovih pesmi v Mladiki, kjer je nastopal pred nekaj leti zelo pogosto. — Na devet in petdesetih straneh je približno prav toliko pesmi. Razporeditev sama očitno kaže zanimiv razvoj. Iz mladostne malodušnosti, ki jo izražajo prve strani in ki je lastna vsakemu začetniku, se kmalu povzpne v resničnost, zave se svoje rasti, ne gleda več tako vase, marveč okoli sebe. Kadar je njegova lirika vezana na vtise iz prirode, je prav lepa (Svetla noč, Jesen, Nočni veter, Grob sredi polja). Sledijo pesmi, ki so polne domačnosti in ljubezni do doma (Doma, Dobrotni gost, Nedelja), dalje pesmi z izseljenskimi motivi. Potem se vrsti nabožna lirika: sredi dvomov se pokaže varna luč (Ob koncu). V tej skupini je poseben lep Molitev I. Nedvomno je ta in ona pesem dokaj prešibka za zbirko, vendar je celoten vtis ugoden. Tisk je čeden, maloštevilne malenkosti gredo bržkone na račun tiskarne. V.B.

O NEKATERIH JEZIKOVNIH GREHII

49. »Sprejmite predlog in me spremljajte na Angleško!«¹

Brez pogoja mora biti tudi drugi glagol dovršnik kakor prvi, t.j. sprejmite me! Dodd hoče, da bi gospa Polly sprejela predlog in spremila Doda do cilja.

50. »Moralna propalica«¹

Slovenščina nima niti enega samostalnika s pripono -ica, ki bi označeval moško osebo; srbohrvaščina pa jih ima precej (večidel iz deležnikov na -o), n. pr. propalica = propadel človek; varalica = slepar; izdajica = izdajalec; čutalica = molčec človek; sveznalica = vsevedež; pristalica = privrženec; nesmejlica = bojazljivec itd. Naš jezik nič ne pridobi s takimi srbohrvaškimi besedami, ki so stvorjene tako, kakor se slovenske ne tvorijo.

51. »Vporaba vlaka pri napotu«.

Tako stoji črno na belem na »Prijavah za šolarske izlete«, ki jih je dala natisniti železniška uprava nekaj časa po prevratu. — »Napot« nima nič opravka z besedami napotiti, napotje i. dr., marveč je le »mikaven« prevod nemškega izraza »Hinreise«. Kdor ne zna nemški, menda ne ugame, kaj pomeni ta »napot«.

52. Beležiti, beležka, beležnik; boja; bodriti; dičen; hasniti, hasek.

S temi besedami se je »obogatila« knjižna slovenščina po nepotrebnem, ker imamo domače ali vsaj zdavnaj udomačene izraze istega pomena: zapisovati, zapisek, notar, barva, izpodbujati, slaven, koristiti, korist. Novinarji, ki so presadili one besede s srbohrvaškega vrta na slovensko njivo, so jih imeli za pristno slovansko blago. Ko pa začneš zasledovati rodovnik teh besed, zveš, da so prve tri izvedene iz belež, to pa iz severnoturških jezikov; boja je iz osm. turščine, dičen in hasen iz madžarščine, bodriti pa iz ruščine.

53. »Oblastva morajo korigirati spokornišvo burno živčce Aleksandrinke«; »s sijajno se obneslim sredstvom«; »po nikdar prej slutečih doživljajih«.²

Tu imamo tri debele napake v deležnikih. V prvem stavku je hotel novičar povedati, da morajo oblastva popraviti spokornišvo neke ženske, ki je burno živela (ki je pa že umrla, torej ni »živeča«); v drugem govori o sredstvu, ki se je obneslo; v tretjem pa o neslutelih doživljajih! Zakaj pa so vsi trije deležniki napačni? Prvi zato, ker je živčce le tisti, ki živi, ne oni, ki je živel; drugi zato, ker se rabi opisujoči (II. tvornopretekli) deležnik povratnih glagolov (obnesti se, začuditi se, nasmejati se) le za povedek, ne pa za prilastek (otroci, ki so se zlagali, niso »zlagali se otroci«; dečki, ki so se zbali, niso »zbali se dečki«); tretji pa zato, ker je sluteč tisti, ki sluti; pisec pa je mislil na doživljaje, ki jih človek ni slutil. — Novinarji in dijaki delajo pri deležnikih pogosto bolj ali manj hude pogreške, ker ima živi, ustni govor le malo deležnikov. Tvornosedanji

¹ Seliger, »Ugrabljeni milijoni« 1927.

² Primeri iz dnevnikov.

z obrazilom -č je skoraj le pridevnik, prislovni s pripono -e se tvori le od nekaterih glagolov (stojé, sedé, ležé, klečé, molčé...); I. tvornopretekli (na -vši) je še redkejši. Le trpni deležnik in pa opisujoči (s pripono -l) sta mnogo rabljena (videli smo ga, končana je igra).

54. »Ministrstvo saobračaja«; »g. minister za šume in rude«.¹

Gotovo vsaj enkrat na teden beremo v listih srbski besedi saobračaj in šuma namesto domačih izrazov promet pa gozd. Človek dobi vtisk, da imajo gospodje žurnalisti srbske označbe ministrstev za presvete, da bi smeli zanje zapisati domačo besedo. Po taki logiki bomo kmalu našli v kakem dnevniku ministra »spoljnih poslov« ali »spoljnih del« in »ministra gradjevina«. Če se piše »minister zunanjih zadev« in »staveni (gradbeni) minister«, je to najbrž preveč vsakdanje, to razume vsak capin, vsaka dekla; spoljni poslovi in gradjevine je pa fino! Pa »minister za šume in rude«! Kakšno napako neki ima naša beseda gozd, da jo je treba nadomeščati s srbsko šumo? Morda se ji šteje v greh, da se je ohranila samo v slovenščini pa v gornji in dolnji lužiški srbsčini? (Rusi, Ukrajinci in Bolgari je sploh niso imeli; Čehi, Poljaki in Srbohrvati so jo rabili v preteklih stoletjih; v štokavščini se je rabila do vštete 14., v čakavščini do vštete 16. stoletja; izpodrinila sta jo izraza gora in šuma.) Beseda saobračaj je jako mlad in neroden posnetek nemškega izraza »Verkehr« (obračati = kehren, wenden); vsi srbohrvaški besednjaki imajo še besedo promet, ki ima pa pet pomenov (obrat, promet, kupčija, posel, obtok).

55. »240 Din k prvemu, k drugemu in k tretjemu«.

To se bere večkrat v popisih dražb, zlasti v dnevnikih, in je grda, suženjska kopija nemškega »zum ersten —, zum zweiten —, zum dritten Male«. Slovenski pa se reče: prvič, drugič, tretjič (ali pa: v prvo, v drugo, v tretje).

56. Blagodat, kleveta, obitelj, sotrudnik, povorka, vežbati.

Te tujke gotovo niso potrebne, ker imamo zanje domače izraze istega pomena: dobrotà (včasih blagoslov), obrekovanje, rodbina (tudi družina), sodelavec, sprevod, vaditi (uriti). Da bi bile lepše od naših? Le človek s pokvarjenim okusom bi mogel izreči tako abotno sodbo. Zakaj jim torej daje prednost? Ker so srbohrvaške oziroma ruske, torej — finejše? — Juristom je morda izraz kleveta potreben za pojem »obdolžitve« druge osebe z neko neresnično činjenico (= dejstvom)..., obrekovanje pa jim je »lažna ovadba pri sodišču ali oblastvu« (glej Dolenc-Maklecov, Sistem kazenskega prava, str. 251, 252, 299). Sotrudnik je dober izraz pri Rusih, ker je ruski trud = slovensko delo, pri nas pa ne.

57. »Amorjeva pšica«, »pšica avstralskih divjakov«.

Oba primera sta vzeta iz istega lista (1930 in 1928). Ker je puščica zmanjševalna oblika puške, je pisava pšica nepravilna. Gorenjci izgovarjajo »pšica«, ker sploh reducirajo nenaglašeni u (hdu, lpu, prebditi, ljbezen...) in govorijo š namestu šč (koga išeš, smetiše, gnojiše, odrašen, šipati, kršen...). Tako izgovar-

¹ Primera iz dnevnikov.

jajo tudi v Mežiški dolini, v Slovenskih goricah in v pokrajini od Cerknega do Cerknice. Kdor piše pšica, bi moral dosledno pisati tudi ljbezen, gledišče itd.

58. »Prikrojati dobičke«; »vlada prikroja statistiko po svoje«.¹

Dovršnik prikrojiti stoji v eni vrsti z glagoli poroditi, zgroziti se, nositi, goniti, voziti, voditi, dogoditi se, ponoviti, izgovoriti, točiti; zato je njegov nedovršni brat prikrajati, kakor imamo porajati, zgražati se, odnašati, preganjati, izvažati, prevajati, dogajati se, ponavljati, izgovarjati, natakati itd.

60. »Namočevalna dela«.²

Nedovršnik *namočevati bi bil tako nezašlian kakor njegov bratec *ogrejevati, a vendar sem naletel v zadnjih letih večkrat na »ogrejevalnico« in letos prvič na »namočevalna dela«. Očeta teh dveh pošasti pa se lahko sklicujeta na žalostno dejstvo, da že dolgo mirno trpimo tretjo pošast: vzgojevati, vzgojevalec, odgojevatelj, -jevališče i. dr. Slovensko je le: namakalna dela, od(vz)gajati, vzgajalec, odgajališče.

I. Koštiál.

ZDRAVSTVENA VPRAŠANJA ZA DRUŽINO IN DOM

Dr. Malka šimec

(Konec.)

Hrana za bolnika naj bo taka, da jo bo mogel bolnik takoj uživati; po nepotrebnem se utruja, če jo mora mešati in pihati, da se shladi. Seveda tudi prehladna ne sme biti. Če ni odredil zdravnik kako drugače, sme dobivati bolnik hrano po lastni izberi. Ne sme pa biti pretežka, ker bi mogla povzročiti težave organizmu, ki je priklenjen na posteljo. Katera hrana je ravno prava, je težko določiti, kajti kar je enemu bolniku pretežko, uživa drugi z lahkoto. Odvisno je pač od starosti bolnika in od njegovih prejšnjih navad v prehrani. V splošnem moramo reči, da sta teletje in kurje meso lažje prebavljiva od govejega ali svinjskega, pasiran fižol in grah lažji od nepasiranega, krompirjev piré lažji od krompirja v kosih, zakuhan zdrob lažje prebavljiv od zdrobovih cmokov itd. Izbera je dovolj velika in prehrana takega bolnika ne povzroča posebnih težav. — Bolniku z vročino smemo dajati samo lahko hrano, kot so n. pr. mleko in mlečne jedi, juha z rezanci ali zdrobom, jajca v mehkem ali v mleku, čaju, juhi; meso samo sesekljano; kruha le

¹ Oba primera 17. aprila 1934 v nekem dnevniku.

² V nekem dnevniku 1934, v poročilu o posledicah suše v Severni Ameriki.

malo in še tega prepečenega. Pač pa potrebuje bolnik radi žeje precej tekočine; primerni so zlasti sadni sokovi, ki jih nekoliko osladimo, da so bolj hranilni. Pijača ne sme biti premrzla. — Pri nekaterih boleznih predpiše zdravnik posebno hrano ali dieto, ki je za bolnika prav tako, včasih celo bolj važna kot ostalo zdravljenje.

Če je bolnik toliko slab, da ne more jesti sam, ga moramo pitati. Z levo roko sežemo pod blazino in mu privzdignemo glavo, z desno roko ga pitamo. Za podajanje tekočin so zelo pripravne skodelice s cevko, ki znatno olajšujejo pitje. Ostanki jedil ne smejo ostati v bolniški sobi. Tudi ni primerno, da jih pojedo domači; zlasti otroci preže nanje, ker dobi bolnik navadno kaj boljšega. Priporočljivo je, da ima bolnik svojo posebno posodo in pribor, da to umivamo posebej. Pri nalezljivi bolezni se moramo tega zelo natančno držati.

Mnogo nejasnosti je glede uživanja alkoholnih pijač v bolezni. Ljudje mislijo, da je alkohol zdravilo, in celo silijo bolnike, da ga uživajo. Če ga je bil bolnik navajen od prej, ga bo težko pogrešal; zdravnik naj odloči, če in koliko mu ga smemo dati. Človeka, ki ni pivec, pa ni treba siliti s pijačo, ker je brez zdravilnega vpliva.

Ženska, ki neguje bolnika, mora skrbeti za skrajno snažnost pri sami sebi. Posebno natančno in pogosto si mora umivati roke. Za delo v bolniški sobi naj ima preko obleke širok predpasnik, ki ga odloži vselej, ko zapušča sobo in bolnika.

Bolnik je trpin; izgubil je, vsaj začasno, največje bogastvo, svoje zdravje. Ni čuda torej, da je občutljiv, razburljiv in nerazpoložen. Bolečina ga muči, bolezen ga črpa, razjeda ga skrb radi zdravja in svojcev. Ker se menjavata v njegovi duši upanje in malodušnost, želja in strah, zato je pogosto tako nestalno razpoložen. Bolezen je trpljenje, telesno in duševno. Le strežnica, ki s pravim razumevanjem neguje eno in drugo, bo v polni meri izvršila svojo nalogo. Z ljubeznivo postrežljivostjo bo prenašala bolnikove slabosti, prijazno, a vendar odločno ga bo negovala. — Preveč pomilovanja je škodljivo, ker navaja bolnika na preveliko sočutje s samim seboj. Zlasti pri otrocih se to navadno dogaja. Od matere je odvisno, kako bo otrok sprejel neprijetne dogodke v bolezni: grenka zdravila ali zdravniške preglede. Če je mati neodločna, popustljiva, boječa, jih bo tudi otrok občutil veliko bolj neprijetne nego so v resnici in se jih bo branil z vso silo. Koliko mater se zastonj trudi, da bi pripravile bolnega otroka do tega, da vzame zdravilo; če je pri njem tuja strežnica, ki prinaša zdravilo kot nekaj samo po sebi umevnega, jih bo vzel brez ugovora. Sploh opažamo, da dobro vpliva na bolnika, če je negovanka pri vsej svoji dobroti in prijaznosti odločna, mirna in polna zaupanja v to, kar dela. Bolnik čuti svojo slabost, zato išče, zavedno ali nezavedno, opore v zdravniku in strežnici. Mislimo na to in glejmo, da bo naše postopanje z bolnikom res bodrilno! Strah in dvom ne sme najti izraza pred njim. Vem, da je to težko, včasih obupno težko. Toda vprav v tem je veličina žene, da se zna obvladati iz ljubezni do svojcev. Ne jokajmo in ne tarnajmo pred bolnikom; ne izražajmo pred njim svojih pomislekov, ne govorimo o nevarnosti njegove bolezni.

Velika nevarnost za duševni mir bolnika so obiski. Kako malo je ljudi, ki poznajo umetnost bolniškega obiska! »Revež, kako te je vzelo! Odkar te ni več pri delu, gre vse narobe...« in podobno teče »tolajilna« beseda, ki ruši upanje in mir. Bolezni vseh mogočih znancev pridejo do razgovora, lastne težave in sitnosti se pretresajo — vse pod videzom, da lajšajo in krajšajo čas bolnemu sočloveku. Obisk, ki ne zna ohraniti začudenja in presojanja zase, ne spada v bolniško sobo. Slabo vplivajo tudi dolgotrajni obiski. Namesto, da bi bolnika poživili, ga ubijejo. — Zoper ljubezen do bolnika greši tudi tisti, ki govoré šepetaje v bolnikovi prisotnosti; ne z zdravnikom ne z obiski ne smemo govoriti šepetaje, ker s tem priznavamo, da imamo skrivnosti pred bolnikom. Kakšne, o tem si bo bolnik napravil svojo sodbo. Če moramo govoriti o kaki stvari, ki ni za njegova ušesa, storimo to na takem prostoru, kjer nas ne bo mogel slišati.

Knjige, ki obravnavajo bolezni in bolezenske znake, niso primerno branje za bolnika; težko je pravično soditi, ko gre za lastno kožo.

Kar je mati neboljlenemu otroku, to je strežnica bolniku. Kolikokrat moramo priznati: tega bolnika je rešila samo dobra nega, ali: če bi ne imel take nege, bi ga že zdavnaj ne bilo. Težko je biti dobra strežnica, a za bolnika je blagoslov. Toda strežba bolnikov je umetnost, ki zahteva znanja. Vsak stan ima svojo učno dobo, samo stan žene in matere je nima. Zato pa se dogaja tako pogosto, da stoji ob bolniški postelji žena nespretna in neuka, čeprav polna najboljših volje in resnične požrtvovalnosti. Ali ji moremo zameriti? Učna doba, ki je za vsako delo potrebna, se začne zanj takrat, ko bi morala že vse obvladati: ob zibelki otroka in ob postelji bolnika. Naše stremljenje mora biti, da omogočimo za bodočnost tudi v tem pogledu našim ženam boljšo pripravo. Zdravstvena skrb in vzgoja v družini sta skoro izključno v ženskih rokah; če je bilo mogoče doseči, da so se razširili gospodinjski tečaji do najbolj oddaljenih vasi, pač ne bo nič težje, doseči tudi to, da se z istim uspehom razširijo zdravstveno vzgojni tečaji. Potreba po njih je enako velika. Delajmo na to, da se izvedejo!

TELESNA VZGOJA NAŠE MLADINE

Deset odstotkov zaostalih — kdo je kriv?

Če imate pred seboj razred dijakov, najdete vselej več ko deset odstotkov dečkov, ki so skrajno neokretni, brez vsakega čuta za gibanje, navadno izredno rejeni, leni in v sportnem pogledu strahopetni. To so dečki, ki so glede telesne vzgoje zanemarjeni, ki dosežejo najslabše mere v hoji in skakanju, teku in plavanju, sploh v vseh panogah, v katerih jih preizkusite.

Kljub trudu in znoju so v svoji neokretnosti tovarišem v zasmeh in zabavo, vadiatelju pa v skrb in nadlego. To so otroci, ki že davno niso več otroci, ki se niso nikdar igrali, ki bodo ostali mrki, v svojem značaju nekako težki, ki so in bodo v lahkomišelnosti dijaški družbi vselej prezirani.

Deset odstotkov nesposobnih! To je zlo, zlasti ker nimamo v mislih dedno obremenjenih in onih, ki so zaostali radi bolezni, temveč mislimo le na nerazvite, ki so v najusodnejših letih trpeli — pomanjkanje igre in sporta!

»Moj sin sedi od kosila do večerje pri knjigah,« take izjave niso redkosti — zdi se, da je večno sedenje še vedno moderna bolezen. Ko sem telesno zaostale dečke izpraševal, če so že bili na tem ali onem griču, če so že kedaj igrali nogomet, če so že plavali ali veslali, sem dobil kar redno odgovor »ne«.

Ako se je žlahtno drevo skrivito in razvilo nepovoljno, je tega kriv vrtnar; ako je dirkalni konj zgubil svojo vitkost in hitrost, je tega kriv hranivec odnosno dreser; in če se je otrok, od rojstva zdrav, pokvaril, mora biti tudi temu nekje vzrok. Krivi so starši odnosno njihova nevednost in brezbriznost. Morda so otrokom zabranjevali igre, morda so jih v preveliki skrbi pred vplivom ulice zadrževali v sobah, jih varovali pri sebi kakor zaklad v blagajnah.

Kdor hoče vzgajati, in to je dolžnost staršev, mora poznati zakone narave. Eden teh zakonov je, da se krepijo le oni otroci, ki se gibljejo, da rastejo le one mišice, ki se v opravih urijo. In zato je dal Bog otrokom nagon, da brcajo že v zibelki, se vadijo v hoji, se igrajo, tekajo in skačejo. To je njihova življenjska potreba, enako važna kakor hrana.

Staršem preostaneta dve možnosti: da prepustijo rast in razvoj otrok materi naravi ali da posežejo v razvoj s svojimi nauki in zapovedmi. Za slednje pa je potreben zelo oster čut, poznanje stvari in nekaka velikopoteznost, namreč v tem smislu, da ne gledate v otroku odraslega človeka v pomanjšani izdaji, temveč povsem bitje, ki se razvija vsaj do štiri in dvajsetega leta, ako je moško, in vsaj do osemnajstega leta, ako je žensko. Te velikopoteznosti, da bi oblikovali nekaj, kar bo dovršeno šele čez eno ali dve desetletji, nimajo niti telovadni vaditelji in trenerji, kaj šele povprečni starši, ki gledajo kvečjemu leto naprej. Preveč primerov poznam, da postopajo starši, ki imajo sami sebe tudi za sportne strokovnjake, s svojimi otroki povsem napačno: vadijo jih edino v neprirodnih akrobatskih vajah, v stoji na glavi in v zvijanju vseh vrst in ne pomislijo, da posledice take »vzgoje« morajo biti kvarne. Pokazale se bodo morda šele čez deset let, a tako daleč navadno ljudje ne moremo misliti.

Mladina naj goji zmeren sport.

»Opravek oblikuje organe,« to je zlato pravilo, katero mora razumeti vsakdo, kdor se bavi s telesno vzgojo. Po tem pravilu velja:

1. premalo gibanja (opravka) — slabi organi;
2. normalno gibanje — normalni razvoj;
3. pretirano gibanje (pretiran sport) — kvarne posledice.

V prvem primeru so otroci nerazviti; včasih zelo suhi, včasih izredno debeli, navadno blede, nasproti boleznim neodporni, v sportu nesposobni.

V drugem primeru gre za otroke, ki rastejo pod vplivom lažjega dela in običajnih iger, ki jih goji mladina na ulicah ali tratih, na sportnih igriščih ali na paši. Taki otroci so normalni, pod čemer razumemo pravšno višino, težo, obseg prsi in delovno sposobnost, ki mora biti n. pr. za dvanajstletne dečke tale: skok

v višino 1 m, skok v daljino 3 m, vztrajnostni tek na 1500 m v osmih minutah.

V tretjem primeru imamo v mislih pretirano telesno delo, ki je bodisi sportno bodisi ročno. Prenaporno delo je kvarno zlasti za mladino: telesni razvoj zastane, mišice se trenutno razvijejo močnejše, toda na račun drugih organov, kmalu pa se pokaže pešanje celotnega organizma. Pretirani sport je največje zlo, v zdravstvenem in — sportnem pogledu! Ko se mi je nekoč pri treningu pohvalil trinajstleten deček: »Sedaj tečem vsak dan petdesetkrat naokrog« — to je bilo dnevno deset kilometrov — sem prvič in edino krat v letih svoje trenerske prakse kaznoval lastno-ročno in občutno. Dobro se spominjam, da je dečko hiral, da mu je izginjala sočna barva obraza, vendar vzroka prej nisem vedel, dokler mi ni gornjega razodel. Iste stvari sem opazil pri nogometaših od desetega do dvajsetega leta; nogomet je tako prikupna in zanimiva igra, da jo igrajo nekateri dan za dnem po ure in ure. To je tako zvani divji nogomet, nad katerim morejo bedeti le starši.

Bilo bi napačno, prepovedati nogomet. To bi bilo tudi nemogoče; rešitev pa je v tem, da vse »doziramo«, kakor doziramo hrano. V sportu velja pravilo: treniraj tako dolgo in tako naporno, da čutiš nekoliko utrujenosti. To je vsekakor zelo raztegljivo pravilo in za starše neuporabno. Dajo pa se tudi postaviti meje, n. pr. dvanajstletni deček sme igrati nogomet le dvakrat po petnajst minut (igra odraslih traja dvakrat pet in štirideset minut), sme plavati le do 800 m, teči le do 1500 m in podobno.

Minimalne (najnižje) mere, katere mora doseči nemški maturant v zadnjem razredu gimnazije, ko je star osemnajst do devetnajst let, naj pokažejo minimum telesne sposobnosti, za katerim tudi slovenski mladeniči ne bi smeli zaostajati: skok v višino 1'20 m, skok v daljino 4 m, suvanje krogle 6'50 m, metanje kopja 19 m, tek na 100 m v 14'2 sek., plezanje po vrvi 3 m v 8 sek., vztrajnostni tek na 3600 m.

Dasi so te mere zelo nizke, jih dijaki naših šol ne bi dosegli, ker je vprašanje prave telesne vzgoje pri nas še na zelo nizki stopnji. Medtem ko imajo v inozemstvu na vseh šolah po 4 do 8 ur tedensko sporta in telovadbe, imajo pri nas le po 2 uri. Medtem ko angleški profesorji kot sodniki, trenerji in organizatorji sodelujejo pri dijaškem sportu, smo pri nas komaj tako daleč, da sport dovoljujemo.

In uspeh? Danski telovadni inspektor Knudsen je preiskal 20.000 dijakov in ugotovil pri 55% manjše ali večje napake v hrbtenici. Le-te so posledica šolskega sedenja, kateremu je podvržen že šestleten otrok. Pri nas takih statistik nimamo, pač pa lahko ugotovimo, da je umrljivost, zlasti na jetiki, zelo velika in da se v sportnih uspehih ne moremo približati naprednejšim narodom.

Drago Ulaga.

KUHARICA

Juha iz korenja, endivije in krompirja.

Ostrgaj debel koren, ga operi in zreži na majhne kocke ali rezance. Nato ga stresi v lonec in prilij dva litra vode. Ko zavre, prideni pest na rezance zrezane endivije. Ko je koren skoro kuhan, prideni debel, na kocke zrezan krompir, osoli in kuhaj vse skupaj do mehkega. Nato prideni redko, blede prežganje, ki si ga pripravila iz velike žlice masti in moke ter razredčila z zajemalko vode. Ko vse skupaj še nekaj minut vre, prilij majhno žlico kisa.

Krompirjev narastek.

Napravi kakor navadno krompirjev piré iz $\frac{3}{4}$ kg krompirja. Naloži v skledo polovico krompirja, nato nekaj žlic mesne sekanice (hašeja) kakega mesa, kuhanega ali pečenega, vrhu sekanice deni ostali krompir. Po vrhu krompirja polij žlico razpuščenega sirovega masla. Postavi jed v pečico, da krompir nekoliko zarumeni, in postavi jed s solato ali kako prikuho na mizo.

Cvetačni (karfiolni) puding.

Mešaj deset minut 7 dkg sirovega masla in dva rumenjaka. Primešaj dve, v vodi napojeni in ožeti žemlji, žličico v masti precvrte čebule, sol, ščep popra, 2—3 žlice drobno zrezanega, kuhanega ali pečenega mesa, žlico nastrganega bohinskega sira, pest kuhanih cvetačnih cvetk in nazadnje sneg dveh beljakov. Ko vse narahlo premešaš, stresi v dobro pomazan in z drobtinami potresen model in kuhaj puding v sopari tri četrti ure. Kuhanega stresi na krožnik in ga postavi kot samostojno jed s fižolovo, krompirjevo ali drugo solato na mizo. Pripravna večerja za tri do štiri osebe.

Svinjska glava s krompirjem.

Skuhaj $\frac{1}{4}$ kg svinjske glave s koreninico petršilja, koščkom korenja, žlico kisa in koščkom čebule. Posebej pa skuhaj $\frac{1}{2}$ kg olupljenega in na kocke zrezanega krompirja. Napravi blede prežganje iz žlice masti in moke ter deni vanje žlico drobno zrezanega zelenega petršilja in čebule. Razredči prežganje z juho od glave, osoli, prideni ščep popra, kumne in krompir s krompirjevko vred. Nazadnje prideni na kosce zrezano glavo. Samostojna jed s kislim zeljem.

Svinjsko meso s sirovim maslom.

Mešaj 10 dkg sirovega masla in primešaj 15 dkg prav drobno zrezanega, prekajenega in kuhanega svinjskega mesa. Izvrstna maža za črni kruh!

Zelena v kislu.

Skuhaj 1 kg oprane zelene, kuhano olupi in zreži na kocke. Skuhaj pol litra kisa z žličico celega popra in pol žličice janeža. Ohlajeni kis zlij na zrezano zeleno, pokrij in pusti, da stoji 24 ur. Nato naloži zeleno v kozarce, prideni nekoliko gorčičnega semena ali moke in prilij tudi kis, ki se je v njem namakala zelena. Nato kozarce zaveži in shrani, ker je izvrstna prikuha zlasti h kuhanemu govejemu mesu.

Biftek.

Odreži prst debelo rezino od pljučne pečenke in jo dobro potolci. Razbeli v plitvi kozi toliko masti, da je dno pokrito. V razgreto položi biftek in nekaj koscev čebule. To peci kakih pet minut, najprej po

eni strani, nato še po drugi. Ne nabadaš ga z vilicami, obrni ga z lopatico. Nato potresi biftek z drobno soljo in prav malo s poprom. Položi biftek na krožnik, iz ponve odlij mast in prilij nekaj žlic juhe in za lešnik sirovega masla. Položi biftek nazaj v juho in ko prevre, ga zopet deni na krožnik in oblij z omako. Postavi ga z volovskim očesom na mizo.

Pisani šarkelj.

Mešaj četrto ure 10 dkg sirovega masla, 5 rumenjake, nekoliko drobno zrezane limonove lupine in 14 dkg sladkorja. Nato prilij osminko litra mrzlega mleka in 16 dkg moke. Rahlo primešaj sneg 3 beljakov kakor tudi še 8 dkg moke in cel pecilni prašek (Pekin). Stresi polovico tega mešanja v dobro pomazan model, ga razravnaj in v drugo polovico prideni dve kavni žlički kakava in nekoliko vanilijevega sladkorja, dobro premešaj in devaj z žlico to mešanje najprej v model. Postavi v srednje vročo pečico in peci počasi 40 do 50 minut. Pečeni šarkelj potresi s sladkorjem ali ga namaži s stepeno sladko smetano.

Božične prestice.

Stresi na desko 20 dkg moke, 5 dkg sladkorja, 12 dkg sirovega masla, rumenjak in nekoliko drobno zrezane limonove lupine. Iz vsega tega napravi testo, upodobi iz njega 30 prestic, ki jih pomoči v raztepen beljak in v drobno zrezane lešnike, ki si jim primešala nekoliko sladkorne sipč. Prestice pokladaj na pekačo in jih speci v srednje vroči pečici.

Pesa v kozarcih.

Skuhaj $1\frac{1}{2}$ kg rdeče, oprane pese, kuhano olupi, jo v skledo nakrhljaj, jo ohladi in polij s naslednjo ohlajeno marinado. Zavri četrto litra kisa, četrto litra vode, pol žličice soli in kumne in žličico sladkorja. Nato naloži peso v kozarce s tekočino vred in deni v vsak kozarec 1 do 2 koščka hrena. Kozarce zapri in kuhaj četrto ure pri 70 stopinjah. Kadar daš peso na mizo, ji prilij nekoliko olja. Ta pesa je zelo okusna in je vedno na razpolago, kozarec ostane lahko datje časa odprt, ne da bi se pesa pokvarila.

Zajtrk iz smokev.

Namoči zvečer 10 dkg smokev in 10 dkg suhih češpelj. Drugi dan odstrani češpljam koščice in jih s smokvami zmelj ali sesekljaj in zmešaj z žlico zmletih orehov. Zraven pa daj kozarec vode. Priporočljivo sredstvo za odvajanje.

Kako pripravimo gosjo mast za mažo na kruh.

Debele gosi imajo v drobovini maščobo, ki jo lepo izreži iz drobovine in deni za nekaj ur v mrzlo vodo. Vodo nekajkrat premeni. Nato mast zreži, deni v kozo in prideni n. pr. za $\frac{1}{2}$ kg masti srednje debelo, oprano in zrezano jabolko, nekaj poprovih zrn in nekoliko soli. Vse skupaj cvri toliko časa, da je mast lepo rumena; nato jo precedi v lončke, ohlajeno zaveži in shrani. (Ako hočeš, lahko primešaš gosji masti tudi nekoliko svinjske masti). Jabolka pa porabi k fižolovi juhi.

Preprost punč za sveti večer.

Zavri $\frac{1}{2}$ l vina z 12 dkg sladkorja. Posebej pa zavri liter vode, v katero deni nekaj koscev limonovih in pomarančnih olupkov. Ko zavre, prideni kavno žlico čaja, pokrij in čez eno do dve minuti precedi čaj k vinu. Prilij še žlico ruma in postavi na mizo. M.R.

ČARODEJEV KOTIČEK IN ZABAVNE IGRE

Določim dan tedna za vsak datum.

Nekdo je bil rojen dne 29. decembra 1869. Kateri dan v tednu je bil to?

Da bom to določil, si moram najprej zapomniti določena števila posameznih mesecev:

- 1 za september in december,
- 2 za april in julij,
- 3 za januar in oktober,
- 4 za maj,
- 5 za avgust,
- 6 za februar, marec in november,
- 7 za junij.

Nato pa računam takole:

Najprej vzamem zadnji dve mesti letnice . . . 69
zaradi prestopnih let prištejem četrti del tega štev. 17
temu prištejem število datuma 29
in končno še zgoraj navedeno število dotič. meseca 1

Vsota . . . 116

To vsoto razdelim s 7, da dobim: količnik 16 in ostanek 4. Važen pri tem je le ostanek, ki znači: 1 nedeljo, 2 ponedeljek, 3 torek, 4 sredo itd. — Torej je bila 29. decembra 1869 sredo.

Pomni pa: Zgornja mesečna števila veljajo le za 19. stoletje. Za sedanje, 20. stoletje, je mesečno število vedno za 2 manjše; torej je treba za september in december 1 odšteti, namesto 1 prišteti; za april in julij se ne prišteje nič; za januar in oktober se v računu prišteje 1.

Paziti moraš tudi pri prvih dveh mesecih vsakega prestopnega leta; n. pr. pri januarju in februarju 1932; tu ne smeš prišteti četrtine od $52 = 8$, ampak le 7, ker je bilo do 28. februarja 1932 šele 7 prestopnih let 20. stoletja.

Računska spretnost.

Napiši s kredo na tablo (na vrata, na mizo) tale števila:

	5	
3		3
	19	
5		5
	3	

Nato pa reci, naj zbriše kdo štiri »znamenja« tako, da bo ostalo 19.

Vsak bo trdil, da je to nemogoče, ker je šest znamenj okoli 19; in vendar je tudi to mogoče. Zbriši tri petice in rep pri devetici, pa ostane 19; namreč $10 + 3 + 3 + 3$.

Ladje v prekopu.

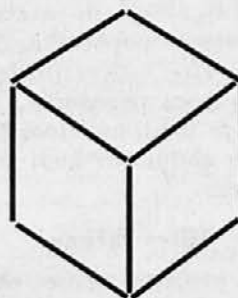
V prekopu, ki je tako ozek, da se ne moreta srečati v njem dve ladji, se srečajo nekoč štiri ladje, po dve od vsake strani. K sreči je tam majhen zaliv, ki ima prostora za eno ladjo. Kako se morajo ladje premikati, da čimprej lahko nadaljujejo svojo pot?

Ladja štev. 3 zapelje v zaliv; ladji štev. 2 in štev. 1 pa peljeta mimo proti ladji štev. 4. Ladja štev. 3 gre iz zaliva in nadaljuje svojo pot. Sedaj se vrnete ladji štev. 2 in štev. 1 mimo zaliva; vanj pa zavozi ladja štev. 4. Ladji štev. 2 in štev. 1 nadaljujejo potem svojo vožnjo in prav tako tudi ladja štev. 4.

Vžigalice.

Položi 9 vžigalic tako, da boš naredil z njimi tri enako velike, skladne četverkotnike.

Če ne bo nihče prave pogodil, pokaži, da se to naredi takole:

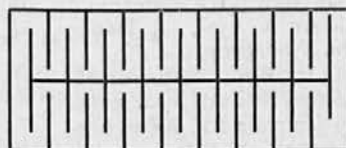

Črno kroglo izpremenim v pomarančo.

Vzemi drobno, zelo okroglo pomarančo in jo skrbno ovij s črno pletilno volno, seveda preden prideš v družbo, ki jo hočeš zabavati. Družbi pokaži črno kroglo, položi jo na levo dlan ter jo pokrij z desno dlanjo. Nato jo sukaj med dlanima tako dolgo, da odstraniš volno, ki si jo obenem zgnetel v levo dlan, z desno roko pa pokaži začudenim gledavcem iz črne kroglice pričarano pomarančo. Volno spusti neopaženo v žep ali v kako drugo posodo.

Zlezem skozi karto.

Marsikomu se bo zdelo, da je nemogoče zlesti skozi karto ali kak drug listek papirja, ki je tako velik kakor igralna karta. In vendar je mogoče. Treba je le karto primerno prirediti. Najprej prereži karto po sredi od vrha navzdol, toda tako, da je ne prerežeš prav do roba, ampak da ostaneta zgornji in spodnji rob cela. Potem pregani karto po dolgem, to je po napravljenem prerezu, ter zarezuji s škarjami zareze menjaje od leve proti desni in od desne proti levi tako dolgo, da si vso zarezal; vendar moraš vedno nekoliko pred nasprotnim robom odnehati, da nikjer ne prerežeš karte popolnoma. Ko si vso zarezal, jo prav lahko toliko raztegneš, da boš zlezel skozi. Spodnja slika kaže zarezano karto:

Trije popotniki.

Trije popotniki so šli po puščavi. Ko so postali lačni, so sedli pod palmo, da bi použili svoj skromni obed. Prvi je imel tri dateljne, drugi jih je imel pet, tretji pa nobenega. Ker so si bili dobri prijatelji, sta položila prva dva popotnika svoje dateljne skupaj in pozvala tretjega, naj je z njima, kakor bi bili dateljni njegovi. Ko so vse dateljne použili, je tretji popotnik segel v denarnico in položil pred prva dva osem zlatov, rekoč: »To vzemita za dateljne, ki sem jih jaz pojedel.« Prvi popotnik je takoj pobral tri zlate, pet pa jih je porinil drugemu popotniku, češ, »Ti si prispeval k skupnemu kosilu pet dateljev, imej zato tudi pet zlatov.« Drugi popotnik pa s to razdelitvijo ni bil zadovoljen in je trdil, da ima prvi popotnik dobiti le en zlat, sedem zlatov pa mora biti njegovih. Ker se nista mogla zediniti, sta šla h kadiju, ki naj razsodi, kdo ima prav. Kako je drugi popotnik zagovarjal svojo zahtevo?

Takole: Trije so použili osem dateljnov, torej vsak $\frac{2}{3}$ ali $\frac{8}{12}$. Prvi popotnik je imel 3 dateljne ali $\frac{9}{12}$. Sam jih je použil $\frac{8}{12}$, torej je ostala od njegovih dateljnov le $\frac{1}{12}$ za tretjega popotnika. Drugi popotnik pa je imel 5 dateljnov ali $\frac{15}{12}$. Ker jih je sam použil le $\frac{8}{12}$, je $\frac{7}{12}$ ostalo za tretjega popotnika. Torej je imel popolnoma prav, če je trdil, naj dobi prvi za $\frac{1}{3}$ en zlat, on pa za $\frac{7}{3}$ sedem zlatov. In kadi je razsodil, da ima drugi popotnik prav.

Hiter računar.

Mirko vpraša svojega strica: »Mi moreš kar brž povedati, koliko je tretji del od sto in pol tretjega dela od sto skupaj?« »Kaj misliš, da se nisem učil računstva!« se nasmehne stric Jože: »tretji del od sto je $\frac{33\frac{1}{3}}{100}$; polovica od $\frac{33\frac{1}{3}}{100}$ je $\frac{16\frac{1}{2}}{100}$ in $\frac{1}{6}$; $\frac{33\frac{1}{3}}{100}$ in $\frac{16\frac{1}{2}}{100}$ in $\frac{1}{6}$ je — je e — e — čuj, Mirko, daj mi papir, da bom brž izračunal. Mirko se je nasmejal in rekel — no, kaj je neki rekel?

»Saj poldruga tretjina je isto kot polovica! Torej bi kar precej lahko rekel 50!«

★

»Sem vam dala pravi plašč?« vpraša garderoberka.
»Ne, hvala lepa!«

Rešitev ugank v novembrski številki.

Angelski poljub. Vzem po eno črko zapored iz vsake skupine: iz prve leve navzgor, iz druge v naravni vrsti, iz tretje navzdol. — Blagor njim, ki v Gospodu zaspé!

Smrtna pesem. Prva številka pomeni besedo, druga pa črko v tisti besedi.

Smrt vse omaja,
njena kosa kosi od kraja.

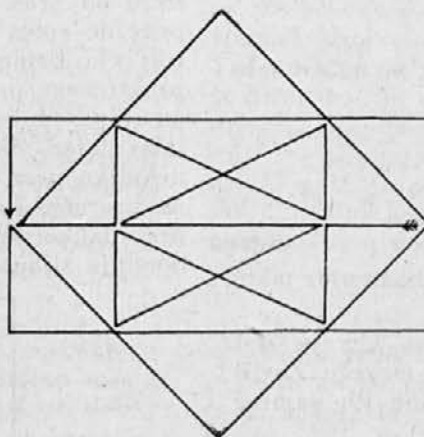
Besedna uganka. Vžigalica. Skakalnica. Ne boj se onega, ki govori, ampak onega, ki molči!

Spomenik. Namesto števil vstavi abecedo. Prva številka pove vodoravno vrsto, druga mesto v njej. — Danes meni, jutri tebi. Nar. preg.

Čaroben lik. Kolo, otep, lemež, opeka, žagar, Azija, Rihar, jasa, arak.

Dopolnilna uganka. Kdor preveč premišlja, pozabi misliti.

V eni potezi.

Vremenska uganka za november. Ker je november 11. mesec v letu, preštevamo vsako 11. črko. Dobimo: Če tudi niso o sv. Miheli vinogradi grozdja prav nič imeli, vendar po preobilnem vinu glava boli o sv. Martinu.

Črkovna številnica. Drobci kažejo, katere črke in iz katere vrste črkovnega kvadrata postavi namesto črtic med danimi črkami, da dobiš: Pohlep oslepi.

Nagrobni okras. Abecedo razdeli v kvadrat: 5×5 . Bele pike v črnem polkrogu povedo vrsto, črne pike na belem ozadju pa črko v tisti vrsti. Začni pri prvem krogu na levi strani, nato po vrsti navzdol, vodoravno spodaj, na desni navpično in zgoraj proti levi. Dobiš: Zavist bogov te tira v smrt. (Grški pregovor.)

Glavo imam, nog treba mi ni,
pa vendar po svetu hodim in motim ljudi.
Denar.

Kdo ima tri pare čevljev, pa nobene noge?
Seženj (klafta).

Ne štiri ne sedem ne dve in ne pet,
če bereš nazaj me, sem tečna ti jed.
Osem — meso.

Beseda vselej te vpraša, kam greš;
beri nazaj, omamno zelišče poveš.
Kam — mak.

Glave nimam, pa vendar klobuk nosim.
Goba.

Hrbet ima, trebuha ne,
roke ima, nog ne,
lase ima, glave ne.
Kaj je to?
Kožu.

Čeljusti in zobe ima, glave ne;
podse vleče, nič ne je.
Kaj je to?
Grablje.

Beri nazaj, beri naprej,
vedno ti pravi, da jej.
Jej.

Naprej me beri, boj se me.
Nazaj me beri, pšnemaj me!
Boj — Job.

Prvi zlog le imenuješ,
kadar komu kaj daruješ.
Z drugim se izgovori,
česar ni mogoče videti.
Trije zlogi vkup pa naredo
dolge, hude bolezni ime.
Na-duh-a.

S petimi visoko leti,
brez prve te, bratec, boli,
če nima i druge, pove
ti ženske prav lepo ime.
Vrana — rana — Ana.

Po meni hodiš, pomažeš me,
po tebi grem, pobelim te.
Kaj je to?
Sneg.

L I S T N I C A U R E D N I Š T V A

Malči K. Slovo. Ali mislite, da ste veliko povedali s to svojo sentimentalno meditacijo? Saj niti ne poveste, čemu se poslavljate od svoje prijateljice in zakaj se je izgubila v svetu. Ni vsaka tragika v življenju že tudi obenem tragika v knjigi. Ohranite prijateljici blag spomin, a ne pišite ji nekrologov. Mogoče zdaj ob šestdesetletnici pisatelja Meška vzamete v roke katero njegovih knjig. Spoznali boste, kaj je poezija in kje se začenja sentimentalnost deklinskih albumov.

T. B. Janezovi mali oglas. Ni napačno. Za kakšen dijaški list bi kar bilo. Je nekako možato in zdravo pisano. Držite se tega realizma. Imejte oči odprte v svet. Oglasite se čez dalje časa spet.

S. S., Ljubljana. Pesmi. Nekaj stihov še ni pesem. Če je nekaj posrečenih verzov med množico pesmi, to še ne priča o pesniku. Vsakemu se v mladosti posreči nekaj srednje dobrih, užitnih stihov. Stare misli v stari posodi — pretehtajte še sami, ali je vredno, da nam pošiljate! Erotične so še najboljše. Priobčujemo na tem mestu eno izmed teh:

Jaz bom šel po težki poti. Tvoj korak in moj korak
— hočeš ti, dekle, z menoj? — se harmonično ujema.
vzela bova luč s seboj, laže nama bo obema
da ne zajdeva v samoti. in svetlejši bode mrak.

V božje zarje potopljena
bova v večnost utonila,
kakor da sta dva zgubljena
zopet se domov vrnila.

Pojete: »Za venec svoj bori se toreador. — Ne more zmagati, kdor ne bori se: — čez Golgote le vodi pot na Tabor. Čemu se potem vendar toliko ljudi peha na Parnas! Če ste močni, se mogoče tudi tam še srečamo.

F. Lj. Misli so ljubke, zelo lirične, grabiti pa bo treba bolj globoko, vse to je zapisano na videz mimogrede, očituje pa smisel za pesem in oblikovanje. To so posamezni akordi za pesem, ki bi se šele morala spočiti. Poezija je ljubosumno dekle: vso ljubezen, vso dušo zahteva. — V pesmi »Pozabi, da bil je maj«, mi ritem ni všeč. Pesem »Dar« je lep domislek:

Zlato sonce bi z neba ukral
in bi v svilo čisto ga zavil,
z belim cvetjem okrasil
in ga tebi daroval.

Zlato sonce bi z neba ukral,
a premajhno je na sinjem nebu.
vse premajhno
zlato sonce
zate.

Če se boste literaturi mnogo posvetili, bo bodočnost pokazala, upam, uspehe.

Jože P. Ti verzi oblike nimajo in ne glavé. Zmešana domišljija, zoreča mladost in nezavedni spomini na prebrane pesmi — so še vedno preplitva tla za rože poezije.

REŠIVCI UGANK V OKTOBRSKI ŠTEVILKI

Tršinar Slavko (7), Samostan, Stična (8), Zorec Alojzij (8), Gole Anton (8), Golnar Franc (8), Petelin Mimi (8), Gradišnik Ivan (7), Finžgar Marija (8), Pot Marko (5), Modrinjak France (8), Župni urad, Pišce (8), Lukovšek Ivanka (8), Papler Marija (8), Malovrh Jožica (8), Videnšek Ana (5), Rožanec Josip (8), Volk Slavko (8), Jug Franjo (8).

REŠIVCI UGANK V NOVEMBRSKI ŠTEVILKI

Jeglič Stanko (11), Kladenšek Jernej (10), Bratulič Viktor (8), Mikolič Silva (9), Rotar Marija (11), Sušteršič Fran (7), Dobrovolje Lojze (11), Malovrh Jožica (11), dr. Knific Ivan (11), Bobnar Janez (11), Bobnar Marija (11), Jug Franjo (10), Benedičič Jakob (7), Sancin Anton (11), Padar Jože (8), Pipan Jelica (10), Finžgar Marija (11), Gradišnik Ivan (11), Volk Slavko (10), Modrinjak France (11), Župni urad, Pišce (11), Tršinar Slavko (9), Kumar Marija (10), Bufon Anica (10), Videnšek Ana (7), Rožanec Josip (11), Lukovšek Ivanka (11), Papler Marija (11), Skalar Marija (10), Samostan, Stična (11), Zorec Alojzij (11), Gole Anton (11), Golnar Franc (11), Pe-

telin Mimi (11), Rakovec Josip (10), Lipoglavšek Slava (10), Kalan Minka (7), Demšar Viktor (11), Bulovec Ivo (11), Pavlin France (11), Cesar Anton (10), Sodja Anton (10), Sodja Franc (10), Mlakar Jožef (10), Horvat Fran (11).

IZID ŽREBANJA IN RAZDELITEV NAGRAD REŠEVAVCEM UGANK ZA PRETEKLO LETO

Prva nagrada: Jeglič Stanko, Rožanec Josip, Samostan Stična, dr. Knific Ivan, Bufon Anica, Gole Anton, Golnar Franc, Kumar Marija, Zorec Alojzij, Modrinjak France.

Druga nagrada: Župni urad Pišce, Pavlin France, Lukovšek Ivanka, Bulovec Ivo, Papler Marija, Kladenšek Jernej, Gradišnik Ivan, Demšar Viktor, Lipoglavšek Slava, Rakovec Josip.

Tretja nagrada: Sancin Anton, Volk Slavko, Petelin Mimi, Padar Jože, Jug Franjo, Rotar Marija, Malovrh Jožica, Finžgar Marija, Moder Janko, Sušteršič Franc.

Četrta nagrada: Bobnar Janez, Bobnar Marija, Skalar Marija, Cesar Anton, Mlakar Jožef, Sodja Franc, Sodja Anton, Tršinar Slavko, Kalan Minka, Pipan Jelica.

Peta nagrada: Dobrovolje Lojze, Benedičič Jakob, Videnšek Ana, Horvat Fran, Mikolič Silva, Bratulič Viktor, Vovk Joža, Slodnjak Jože, Kat. prosv. društvo Sv. Lovrenc, Bezjak Alojzij.

Šesta nagrada: Bezjak Martin, Slodnjak Anton.

Tisti, ki so že naznanili, katero knjigo želijo, jo prejmejo po izidu te številke po pošti na dom. Oni pa, ki stanujejo v Ljubljani, naj pridejo s svojo legitimacijo po knjige v našo knjigarno na Miklošičevi cesti (v palači Vzajemne zavarovalnice). To so tile: Jeglič Stanko, dr. Knific Ivan, Lipoglavšek Slava, Rakovec Josip, Rotar Marija, Moder Janko, Bobnar Janez, Bobnar Marija, Tršinar Slavko, Dobrovolje Lojze, Videnšek Ana, Horvat Fran, Bratulič Viktor.

Tisti, ki še niso sporočili, katero knjigo naše založbe želé prejeti, naj sporočé po prejemu decembrske številke naši upravi v Celje. Uredniku ugank ni treba sporočati.

Muc, Ljubljana. Vse je nekam preohlajeno. Več zbranosti, France, Mošnje. O priliki priobčim. Zelo dobro.

Demšar & Sodja, J. Mlakar. Lepo vas prosim, pišite samo na eno stran, sicer bom moral vse zavreči.

N A R O D N O B L A G O

Jutrnca.

Hola, hola, fantje vstajajte,
vstajajte, dekleta in žene.
Lepo, mlado jutro se rodi,
v turnu pa nam jutrnico zvoni.

Oh, kak ljubeznivo jutro je,
Lepše bo v nebesih tamkaj še,
večno jutrnico tam pojo,
ker noči več nobene ne bo.

Ribice po vodi plavajo,
v hladnem jutru se sprehajajo,
kvišku povzdigujejo glave,
kakor da bi nas pozdravljale.

Ptičice po luftu letajo,
nizko se po drevju vsedajo,
žvrgolijo pesem jutru,
vam pa dobro jutro voščijo.

Kadar bo enkrat svet razdejan,
potem pa pride strašni sodnji dan,
jutrnico jo peli angeli,
ko nas bojo k sodbi klicali.

Pela Rozika Šeruga, viničarjeva hči iz Dravinjskega vrha v Halozah.

Večerna molitev.

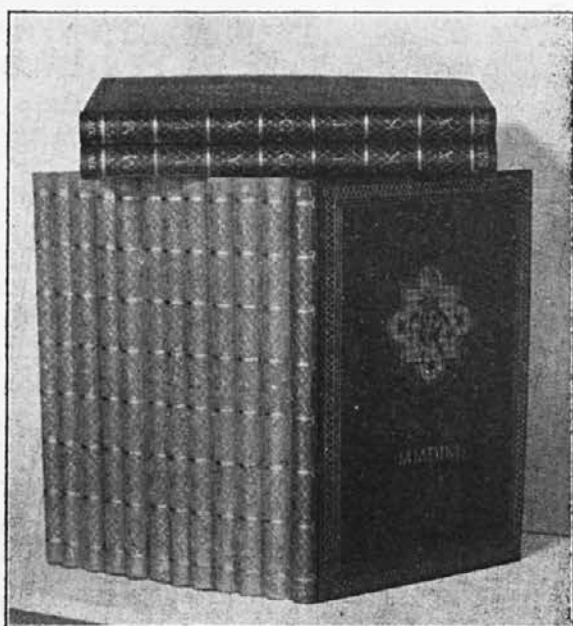
Narodna iz Kostela. — V Delaču zapisal Zdolanji Jože.

Preljubisveti Mikula (Nikolaj),
potni boži varuh!
Varuj ti naše gospodarje,
čez vse gore, čez vse vode:
porednega človeka, sovražnika,
velike bolezni (božjasti),
nagle in nepripravljene smrti.

Ko bi jim Gospod Bog dal
to ljubeznivo zdravje,
dobro srečo,
koder se bodo okrenili i obrnili,
na vse štiri strani,
pet od nebes. Amen.

Naj bo lipu (lepo) preporečena i izročena ta naša
majhna moljčevica Bogu i Materi boži, smiljenemu Jezusu.
Sin božji, svetec i svetican, ubogin dušičan, ki so v vicah,
v mukah: jemljite jih va to nebeško kraljestvo.

Tudi nas Bog ne pozabi: na gorah, na vodah; na potih,
na stanjih (v stanovanju), na polju, družinico i živinico. Na
sim tem, kaj nan je Bog dal iz samih nebes, njemu hvala!
Amen.

ORIGINALNE PLATNICE

DADO BOGATI VSEBINI MLADIKE TUDI DOSTOJNO ZUNANJOST

ORIGINALNE PLATNICE

za Mladiko so izdelane po načrtu arh. Pengova iz močnega, finega in lepega platna (barva po želji naročnika). Hrbet planic je bogato pozlačen ter ima napis »Mladika«, številko in letnico letnika. Prednja stran je ornamentalno obrobljena, ima v sredi originalno risbo, pod njo pa napis »Mladika« — vse v zlatu. Platnice (brez vezave) stanejo samo 30 dinarjev. Pri večjem naročilu dobite primeren popust.

VEZAVO POSAMEZNIH LETNIKOV

oskrbimo po zmerni ceni 40 Din (platnice in vezava) za letnik. Če pošljete hkrati več letnikov v vezavo, dobite primeren popust. Vezane letnike Vam pošljemo v najkrajšem času (poštne Vam ne zaračunamo). Posamezen letnik nam pošljite kot tiskovino (poština 7 Din), več letnikov pa kot paket (poština 10 do 15 Din). Če Vam morda manjka katera številka do popolnega letnika, jo bomo sami oskrbeli. Tudi vezavo drugih revij in knjig Vam preskrbimo po prav zmernih cenah v najkrajšem času. Pošiljke naslovite na

UPRAVO MLADIKE V CELJU

Naročila
prevzema
tudi

**MOHORJEVA
KNJIGARNA
V LJUBLJANI**

Miklošičeva
cesta
19

